

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Eindrapport Analysefase

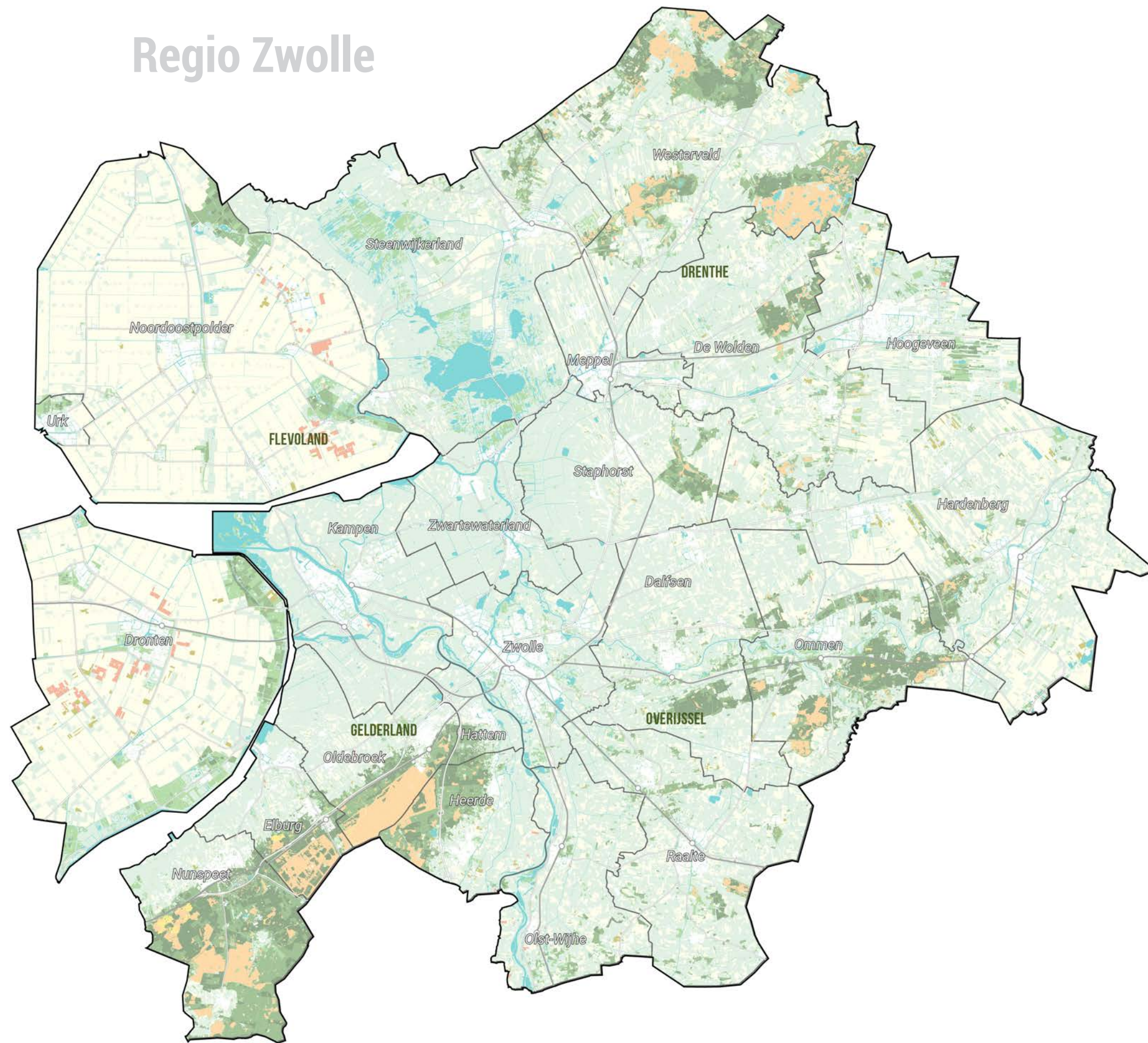
Vastgesteld tijdens stuurgroep 4 november 2020

Analysefase

Verstedelijking en bereikbaarheid

Regio Zwolle

Regio Zwolle

VOORAF

Regio Zwolle, met als kloppend hart de stad Zwolle, ontwikkelt zich tot een economische en stedelijke topregio van formaat.

In de regio wordt tot 2040 een groei verwacht van circa 40.000 woningen. Het klimaat-adaptief accommoderen van de forse stedelijke en economische groei van de regio, mét behoud en ontwikkeling van de kwaliteit van de leefomgeving en bereikbaarheid, is een belangrijke integrale opgave voor de regio (Omgevingsagenda-Oost).

In dit kader wordt in de NOVI-brief van 23 april 2020 aan de Tweede Kamer de positie van Zwolle in het Stedelijk Netwerk Nederland expliciet benoemd. Deze vraagt om keuzes in een doordachte langetermijnstrategie, onder meer om de groei niet alleen in aantallen, maar ook met passende kwaliteit te realiseren. Dit geldt zowel voor woningen, mobiliteit en leefomgeving.

Tenslotte is in februari 2020 het MIRT Onderzoek A28 Amersfoort – Hoogeveen afgerond. Conclusie van het MIRT Onderzoek was dat de situatie bij Zwolle een eigen benadering vraagt.

Om uitwerking te geven aan bovengenoemde opgaven spraken Rijk en regio in het BO MIRT 2019 af een verstedelijkingsstrategie op te stellen voor Regio Zwolle, in onderlinge samenwerking met een gebiedsgericht MIRT Onderzoek bereikbaarheid voor Zwolle en omgeving. Deze onderzoeken zijn in één gezamenlijk onderzoekstraject in een integrale aanpak opgepakt.

Het onderzoek is opgedeeld in 4 fasen, respectievelijk de analysefase (1), ontwikkelperspectieven (2), ontwikkelrichting en ontwikkelpad (3) en vervolgafspraken tussen Rijk en Regio (4) in het BO Leefomgeving en het BO-MIRT. Deze worden in de rapportage nader toegelicht.

Eindrapport Analysefase

Voor u ligt de eindrapportage van de eerste fase: de analysefase. Dit document beschrijft de opbrengst van deze eerste gezamenlijke fase. Vanuit een feitenrelaas gericht op de kernwaarden en bedreigingen is gekomen tot een viertal integrale doelstellingen en bijbehorende uitgangspunten. Deze leiden tot een aantal ontwikkelperspectieven voor de volgende fase.

De hoofdlijn van het feitenrelaas is weergegeven in een afzonderlijke rapportage. Dit omvat een feitelijke beschrijving van de regio ten aanzien van de thema's landschap, wonen, economie, bereikbaarheid, water, klimaat en energie. Hierbij is de huidige situatie beschreven inclusief de toekomstige ambities.

Betrokken partijen zijn: provincie Overijssel, gemeente Zwolle, Regio Zwolle, de ministeries van BZK en IenW, RWS - Oost Nederland en het waterschap WDOD. De opbrengst van deze eerste fase is vastgesteld tijdens de Stuurgroep van 4 november 2020.

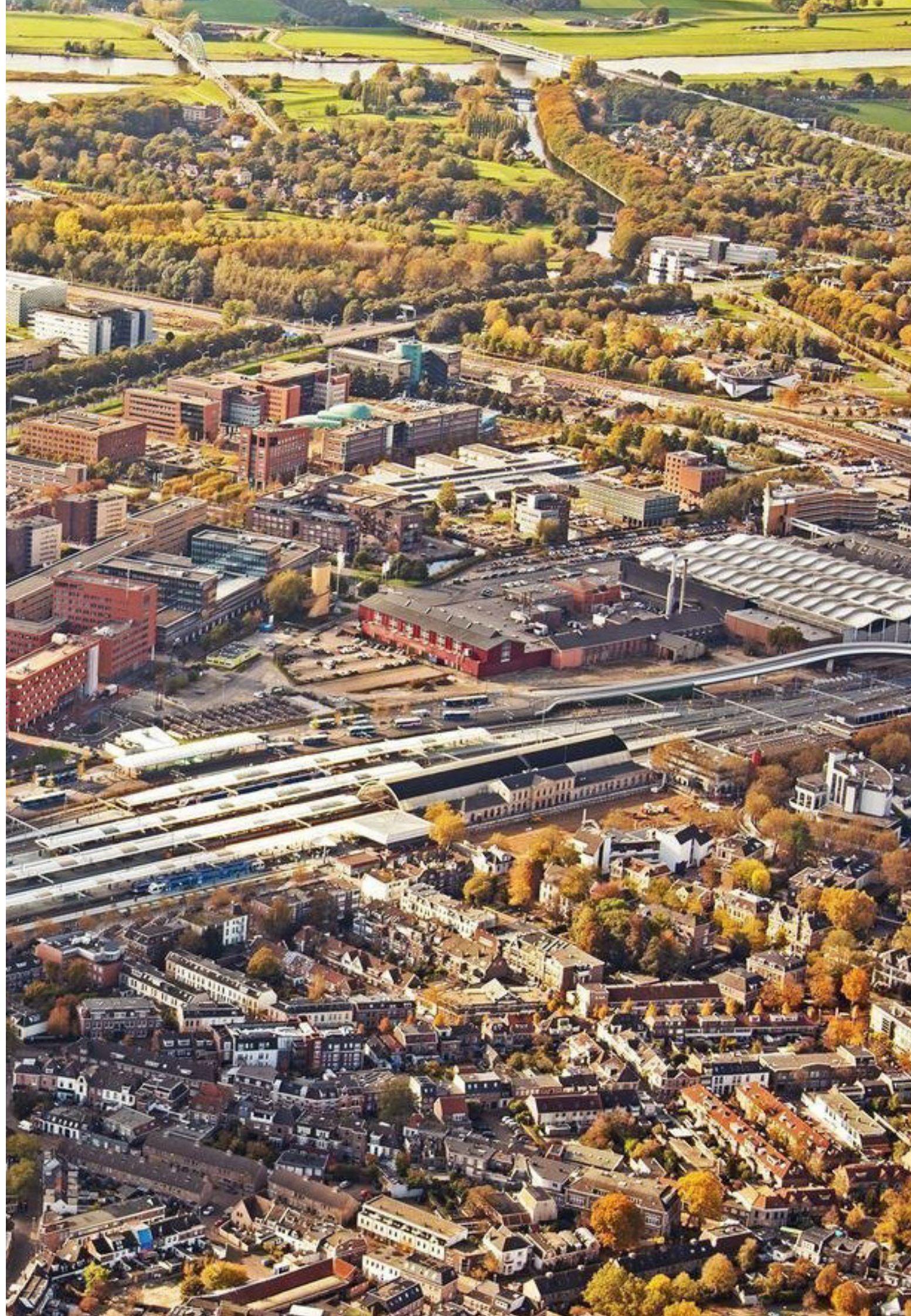

Toelichting

Om te komen tot de gedragen gemeenschappelijke integrale opgave is het noodzakelijk om een overzichtsbeeld van gedeelde feiten en ambities te hebben op het gebied van wonen, werken, infrastructuur, mobiliteit, energie, klimaat en water (zie ook Hoofdlijn Feitenrelaas, november 2020).

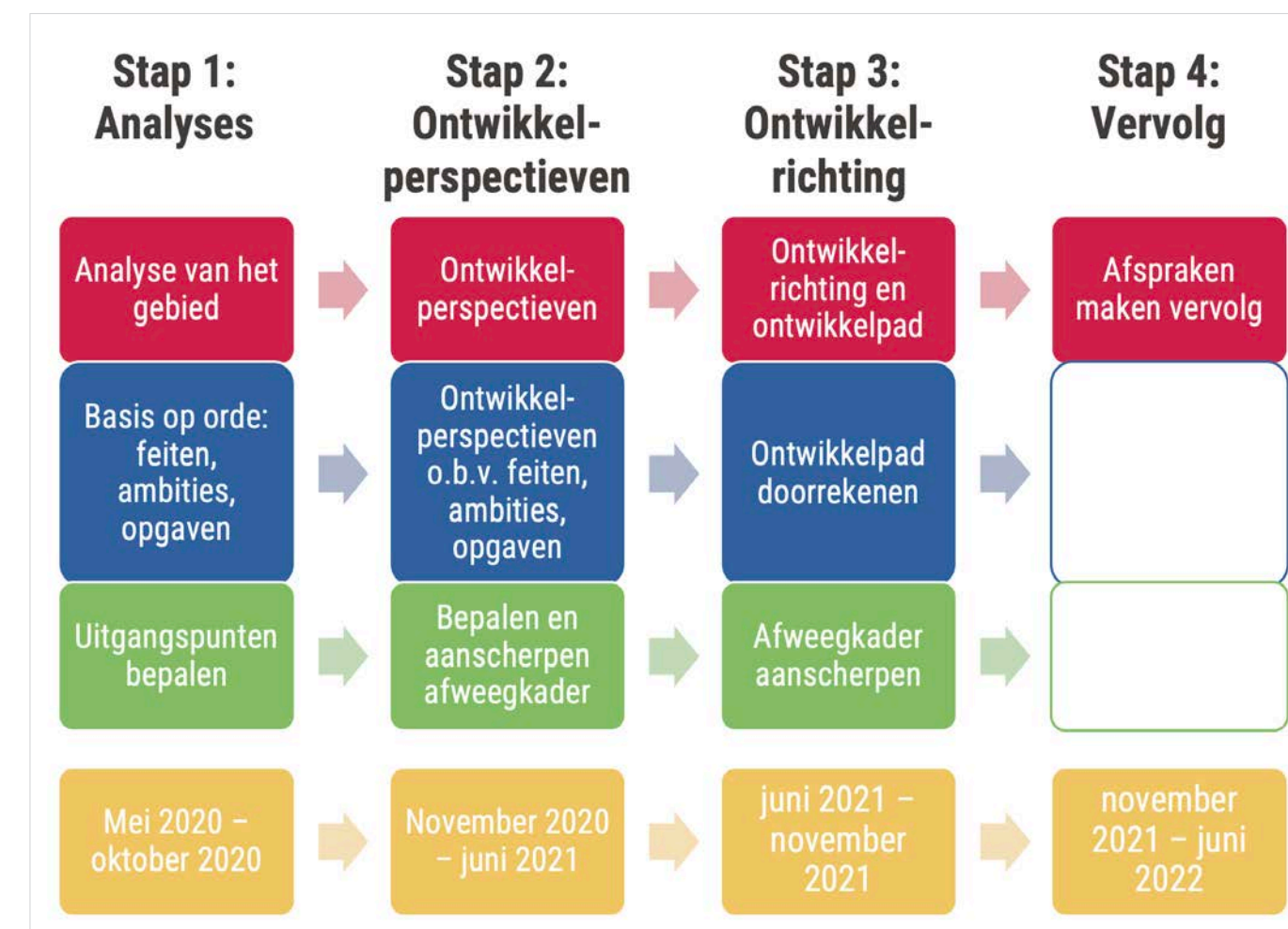
Hiervoor zijn in verschillende werkgroepen een aantal sessies georganiseerd, waarbij met betrokken van de verschillende partijen de feiten zijn verzameld.

Daarnaast hebben we een drietal integrale werkateliers georganiseerd om gezamenlijk op basis van de feiten de stap naar uitgangspunten en ontwikkelperspectieven te maken. De opbrengst van deze werkateliers is ook gedeeld met regionale vertegenwoordigers vanuit Regio Zwolle om zodoende verschillende (regionale) invalshoeken ook mee te kunnen nemen.

Integrale aanpak

Fasering van het onderzoek

Samenhangende trajecten:

- QuickScan Watersysteem en Klimaatadaptatie
- Onderzoek stationsomgevingen Zwolle en Nijmegen
- NOVI / NOVI-gebied
- Afspraken woningbouw (woonimpuls)
- Regionale Energie Strategie
- Toekomstbeeld OV 2040
- Omgevingsagenda Oost

Regio Zwolle

Feitenrelaas in vogelvlucht

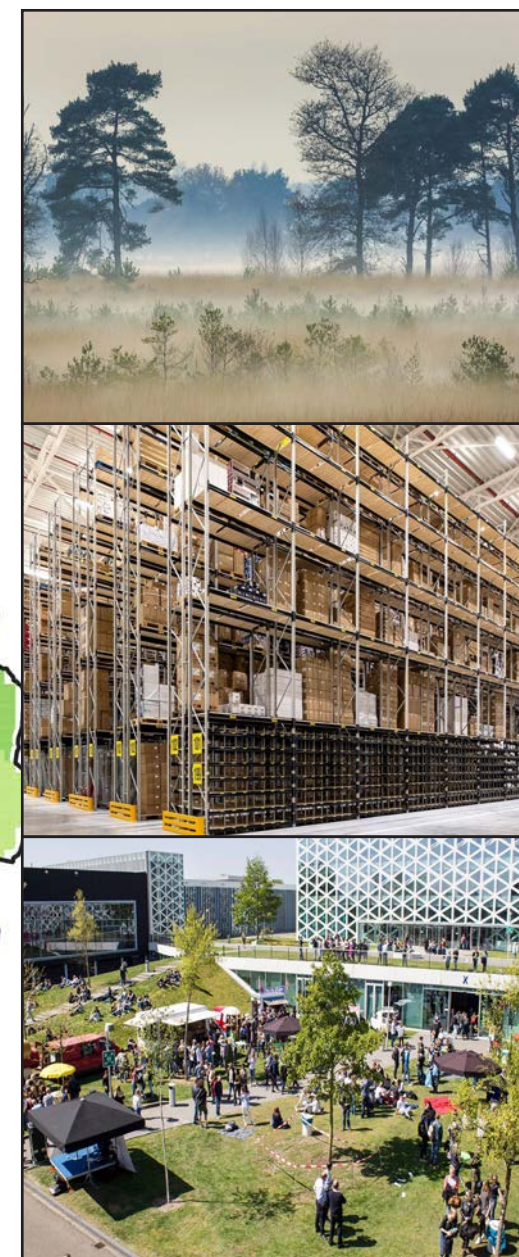
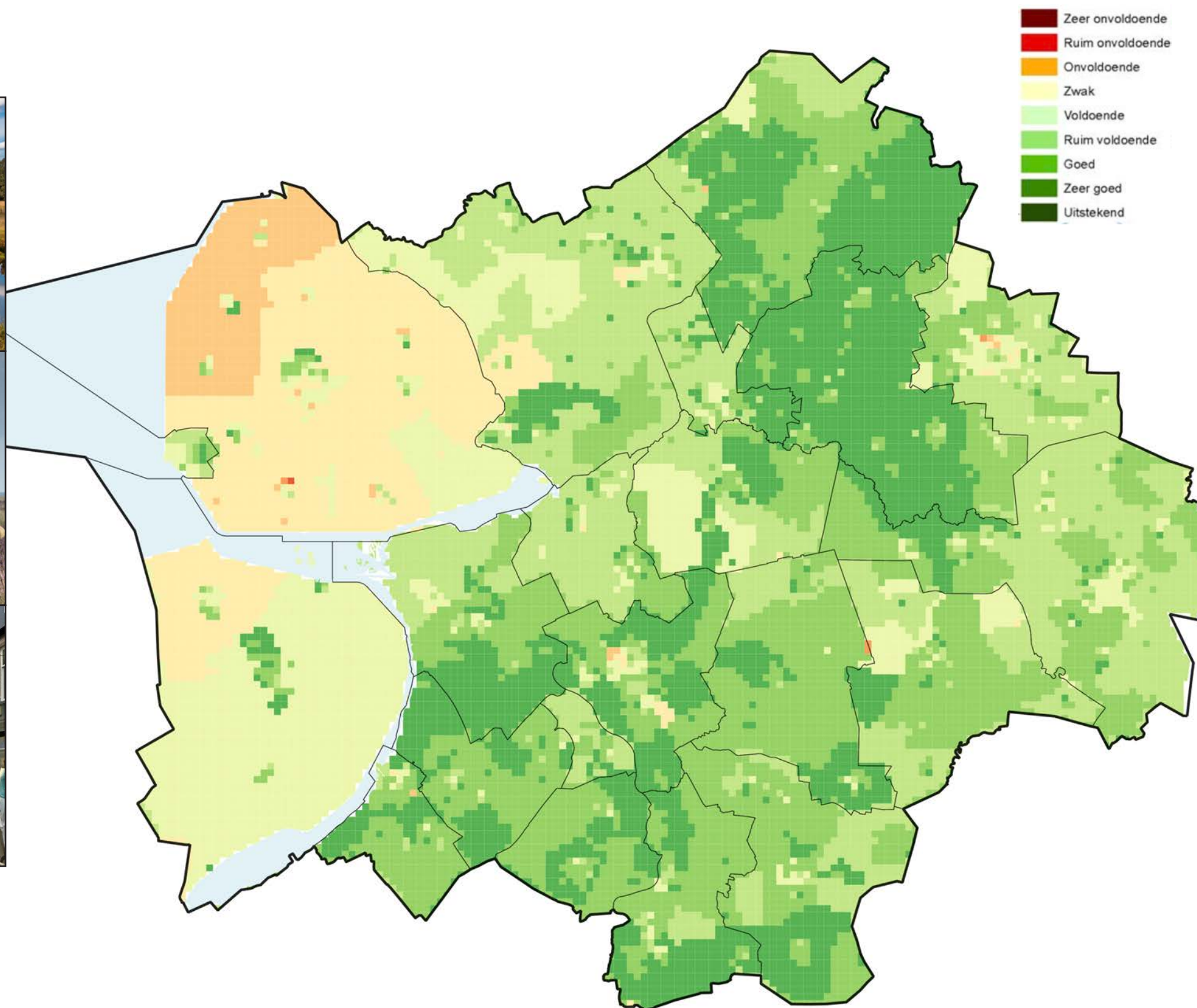
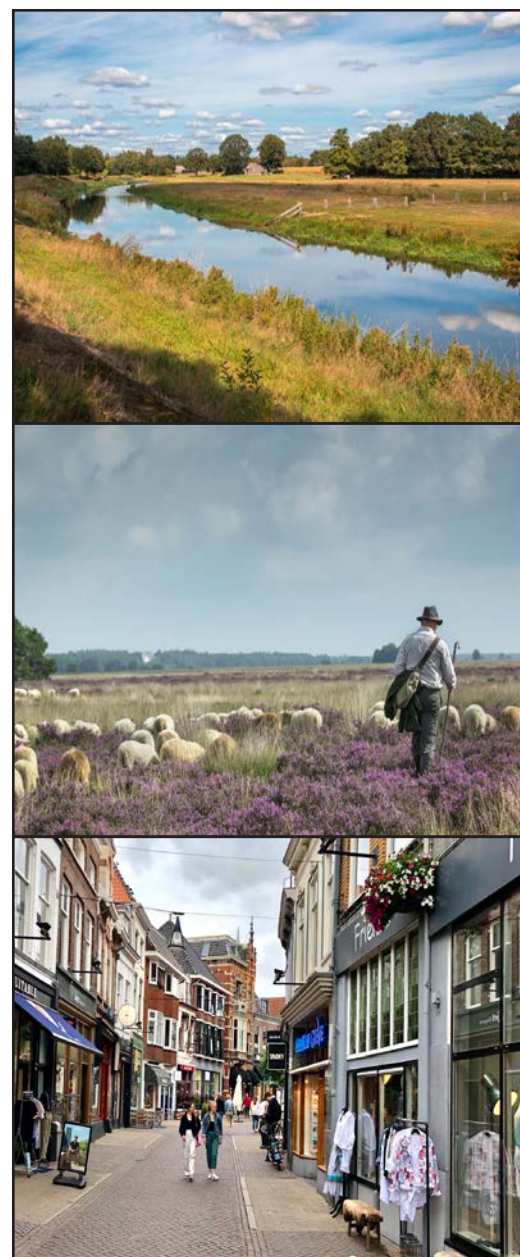
Leefbarometer. Alle seinen staan op groen

Veel kwaliteiten aanwezig in de Regio Zwolle

Regio Zwolle heeft een aantrekkelijke leefomgeving waar het heel prettig wonen, werken en recreëren is. Een eerste indruk op de Leefbarometer (leefbaarheid van buurten en wijken) geeft een overwegend positief beeld (groen).

Kenmerken van de Regio Zwolle:

- Aantrekkelijke binnensteden (historie, voorzieningen)
- Ligging in de delta, aan fenomenale landschappen: noordrand van de Veluwe, Weerribben, Vechtdelta
- Rijk aan karakteristieke dorpen met uiteenlopende woonkwaliteiten.

De Regio Zwolle bestaat uit zes verschillende landschapstypen met een eigen vormings- en ontwikkelgeschiedenis, eigen economische dynamiek en eigen opgaven (bijvoorbeeld overstromingsrisico in rivierkleilandschap versus droogteproblematiek in het zandlandschap). Dit zorgt voor een heel divers beeld van de Regio Zwolle, waarbij in de verstedelijkingsstrategie aansluiting moet worden gezocht.

Feitenrelaas: Regio Zwolle is niet homogeen

6 verschillende landschappen met hun specifieke kenmerken (*klimaat en historie*)

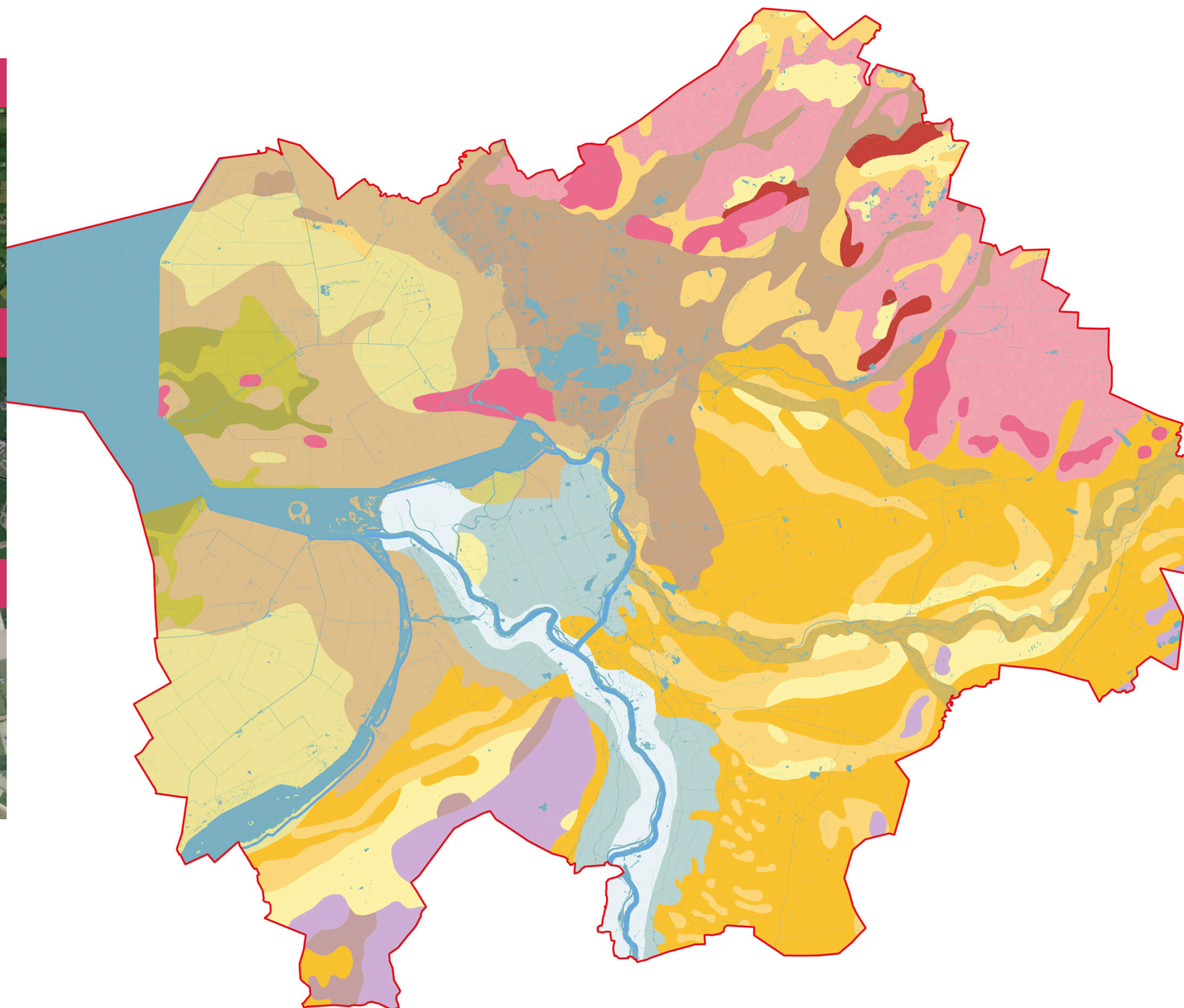
Hoogveenontginning

Rivierkleilandschap

Droogmakerij

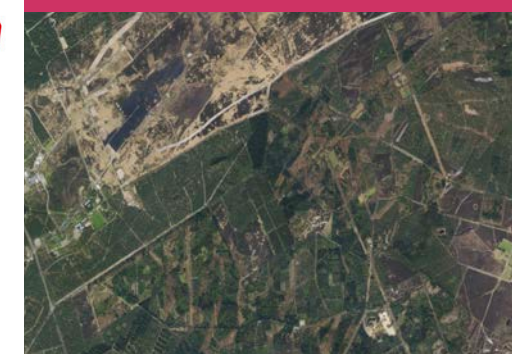
Veenweidegebied

Zandlandschap

Stuwwallandschap

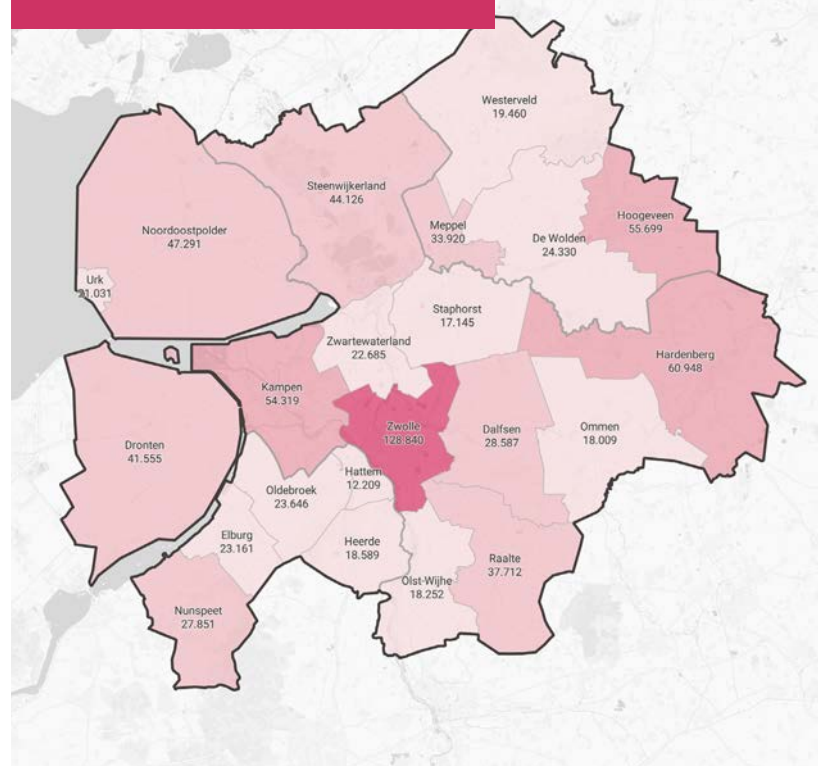
Feitenrelaas: Regio Zwolle is niet homogeen

Verskil in bevolkings- en banengroei en voorzieningenaanbod

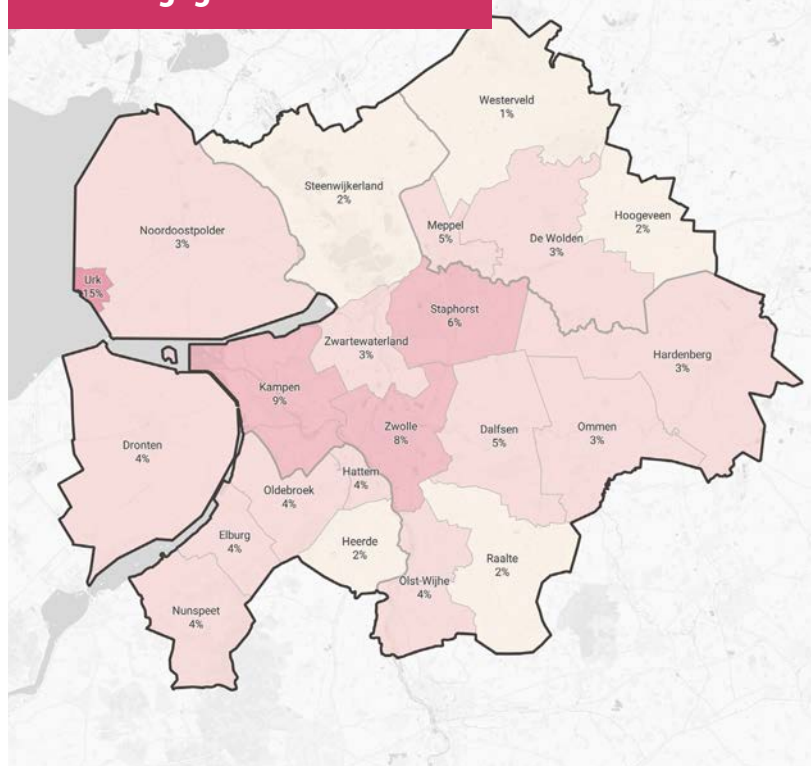
Kenmerkend voor de regio Zwolle is de sterke oriëntatie op de centrumstad Zwolle. De gemeenten daaromheen kennen - met uitzondering van de kleinere steden zoals Hoogeveen, Meppel, Harderwijk, Dronten en Kampen - een relatief lage dichtheid aan wonen en voorzieningen. De regio kent daardoor in demografie en verstedelijkingsdynamiek grote verschillen die in de toekomst mogelijk nog groter worden.

Tegelijkertijd laten de demografische ontwikkelingen een grote vergrijzingsgolf zien in de regio: de jongere generatie trekt weg, vanwege het gebrek aan woningen (die aansluiten bij hun wensen en portemonnee) en voorzieningen - waardoor de regiogemeenten nauwelijks (1-3%) groeien. Naast ruimte voor de (innovatieve) ontwikkelingen en groei van de stad Zwolle, moet er aandacht zijn voor het aantrekkelijker maken van het ommeland door sterkere gemeentelijke kernen te ontwikkelen, die beschikken over voorzieningen die de samenleving verbinden.

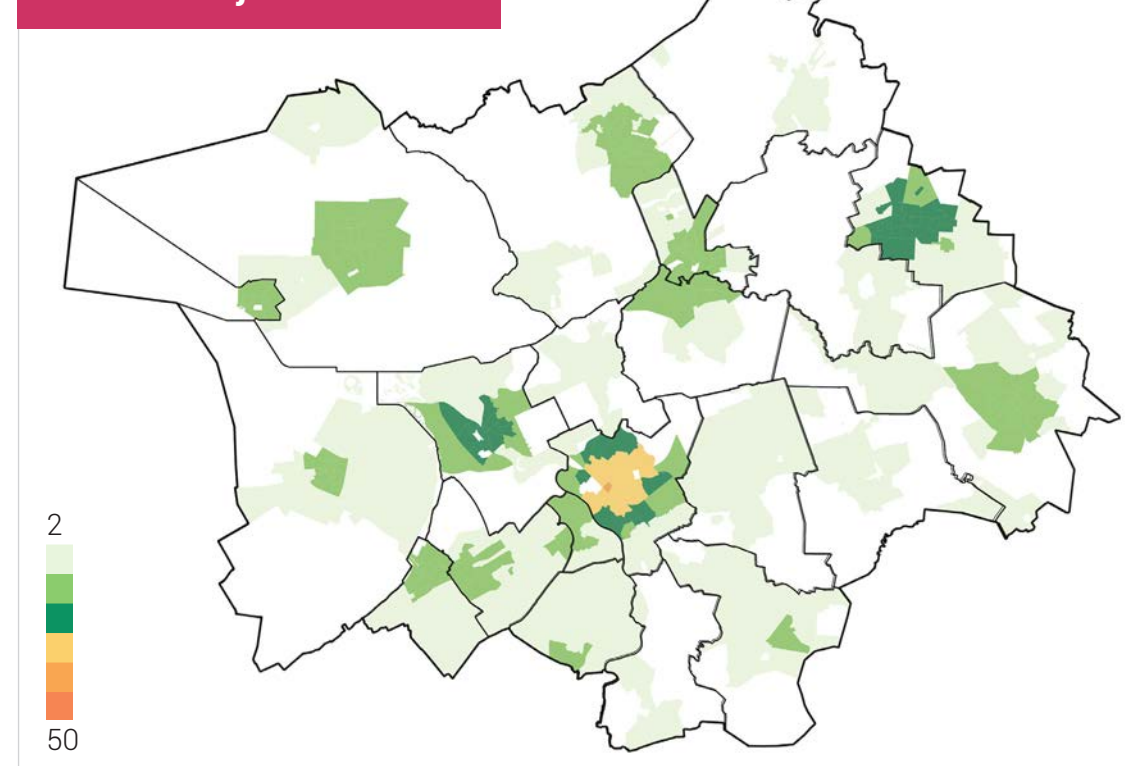
Aantal inwoners

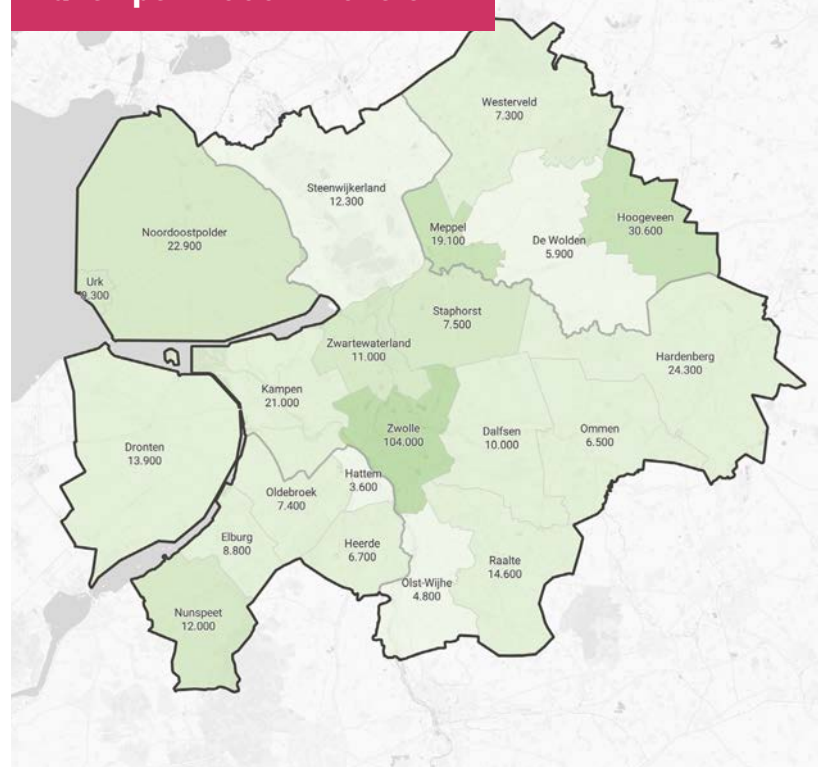
Bevolkingsgroei 2010-2020

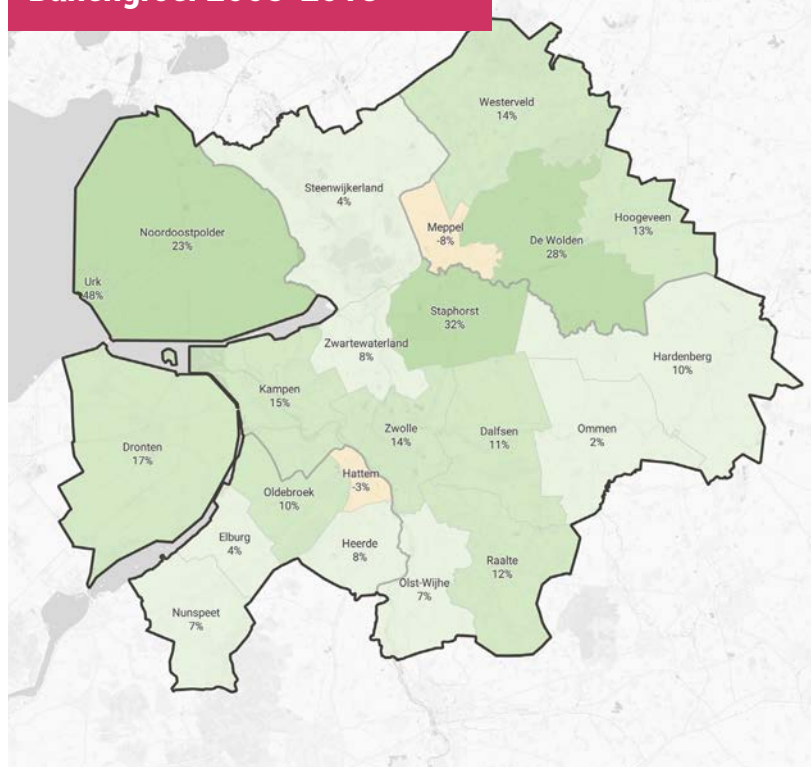
Basisonderwijs <3km

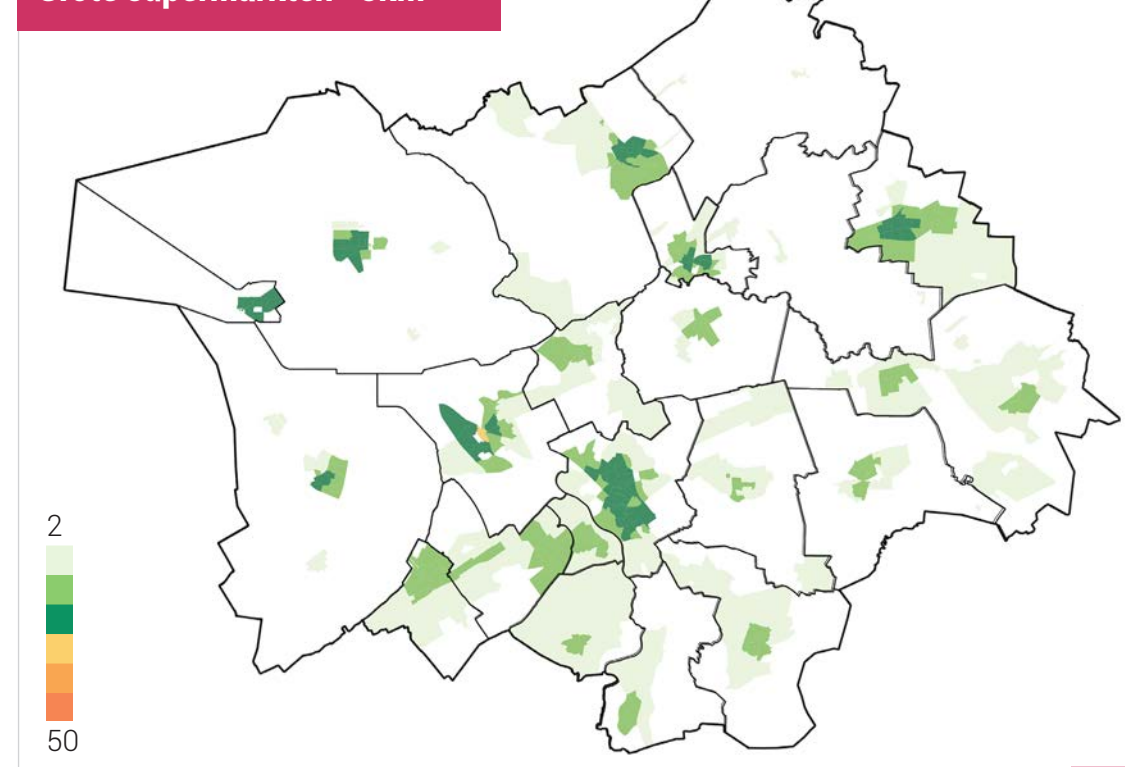
Banen per 1.000 inwoners

Banengroei 2008-2018

Grote supermarkten <5km

Zwolle is de centrale spil in de regio met een goede bereikbaarheid op alle schaalniveaus.

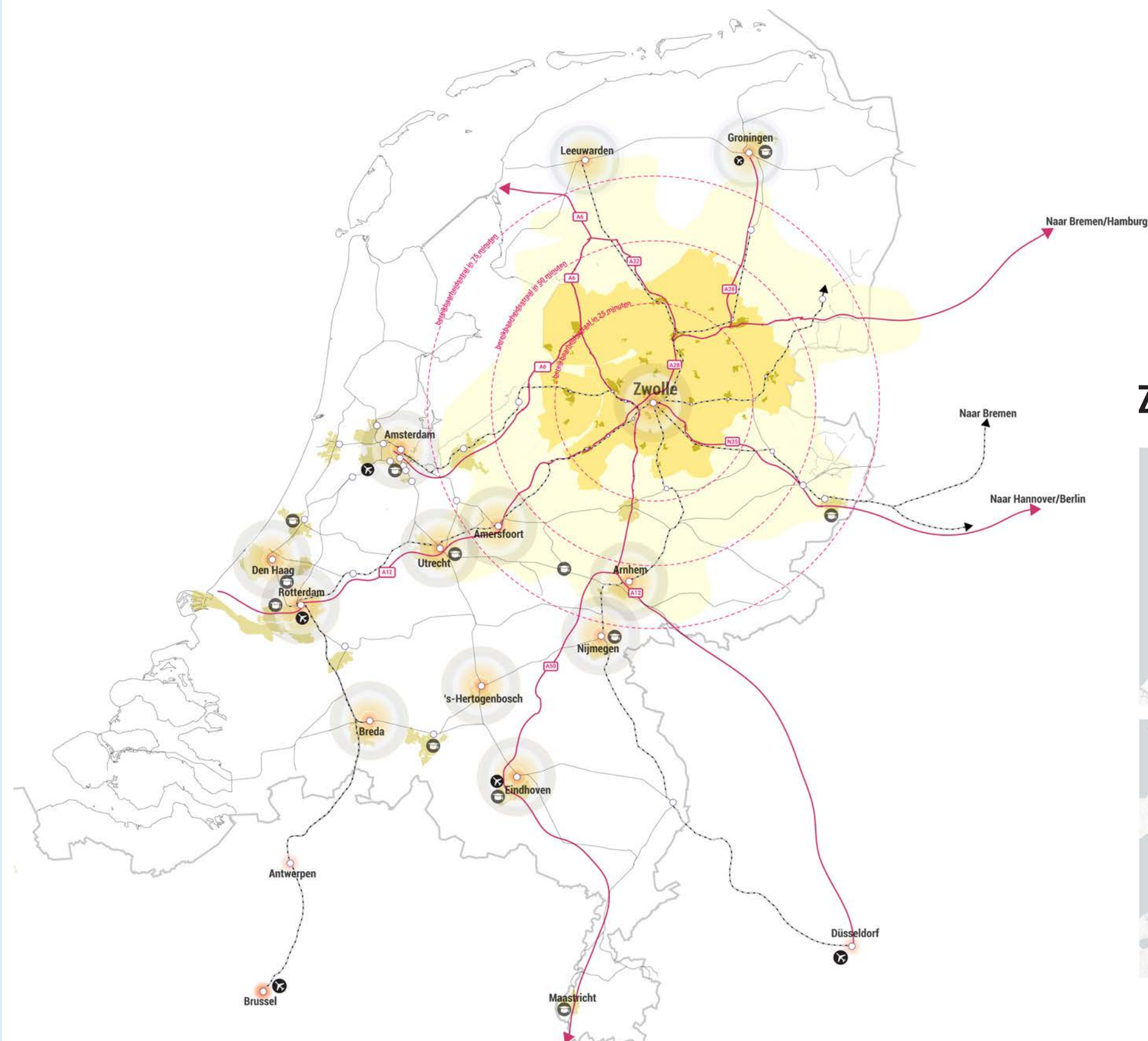
Als gekeken wordt naar verplaatsingen binnen de Regio Zwolle valt op dat veel verplaatsingen vanuit de omliggende gemeenten gericht zijn op de gemeente Zwolle. De stad functioneert als centrale spil, waarbij er veel dagelijkse pendelstromen zijn tussen ommeland en stad.

Er bestaan in het daily urban system van de gemeente Zwolle geen duidelijke vervoersrelaties met andere steden buiten de regio. Het beeld van de herkomsten en bestemmingen laat een diffuus beeld zien, waarbij relatief veel mensen vanuit alle windrichtingen naar de centrale stad komen.

Er is een goed regionaal OV-netwerk aanwezig - vanuit veel plaatsen met een station is naar Zwolle de reistijdverhouding auto/OV nagenoeg gelijk - echter is het netwerk vooral op Zwolle gericht. Als gekeken wordt naar het totale verplaatsingsgedrag van de regio (verplaatsingen van, naar en binnen Regio Zwolle), is te zien dat voor verplaatsingen langer dan 10 km, het OV voor 5% - 10% van de verplaatsingen wordt gebruikt.

Feitenrelaas: Bereikbaarheid op 3 schaalniveaus

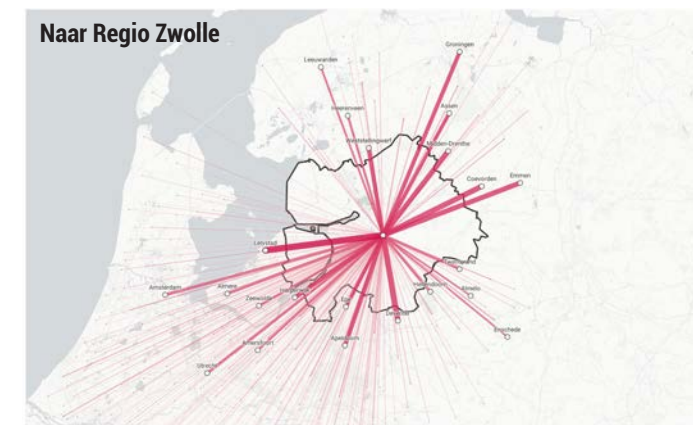
De stad Zwolle ligt op een centrale plek in de Regio, maar ook goed verbonden aan de nationale netwerken van trein en snelwegen

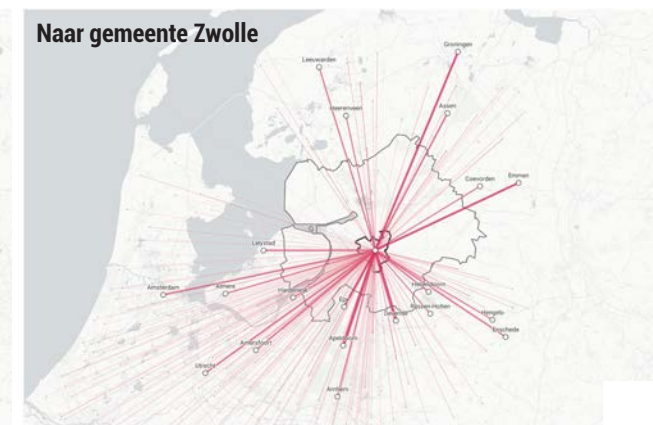
- **Nationaal:** relatie met 'Agglomeratie NL'
- **Regionaal:** verbinding kernen met de centrale stad (Zwolle) voor voorzieningen
- **Lokaal:** onderlinge verbinding met kernen binnen de regio Zwolle

Zwolle functioneert als de centrale spil

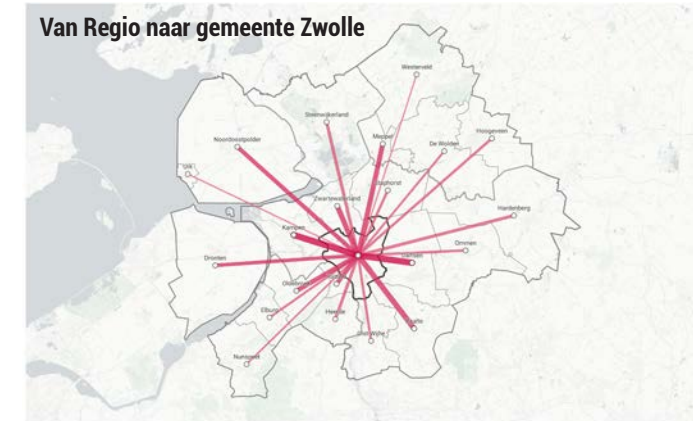
Naar Regio Zwolle

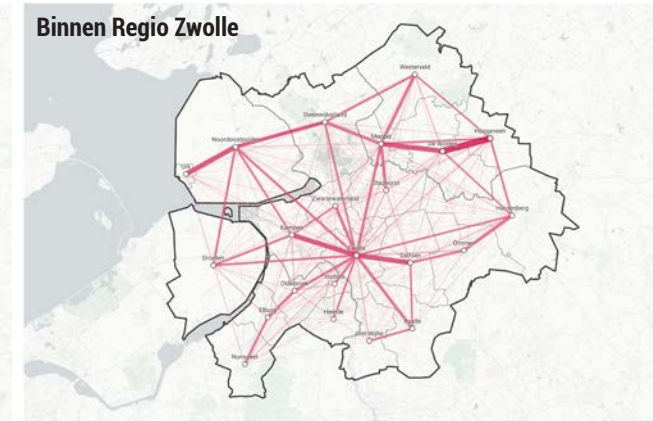
Naar gemeente Zwolle

Van Regio naar gemeente Zwolle

Binnen Regio Zwolle

Uit de analyse blijkt dat er een trendbreuk is met betrekking tot de ontwikkeling van Zwolle en de Regio Zwolle ten opzichte van een aantal jaar geleden. De stad zit in de lift en prognoses worden stevig naar boven bijgesteld. Volgens de meest recente prognose van Primos (2020) groeit de stad Zwolle met ruim 25.000 mensen tot 2050.

Achter de kwantitatieve prognose schuilen kwalitatieve opvattingen over de groei van Zwolle en de regio. Door de herontdekking van de aantrekkelijkheid van de stad vindt er een optelsom plaats tussen regionale verhuisbewegingen en een ontwikkeling waarbij Zwolle het prettige alternatief is voor de krapte op de woningmarkt in de Randstad. Ook voor Groningers vormt Zwolle een aantrekkelijk alternatief, op de schakel tussen Randstad en het noorden..

Feitenreelas: Beweging naar regio Oost

Aantrekkelijk alternatief met rust en natuur als aantrekkingskracht

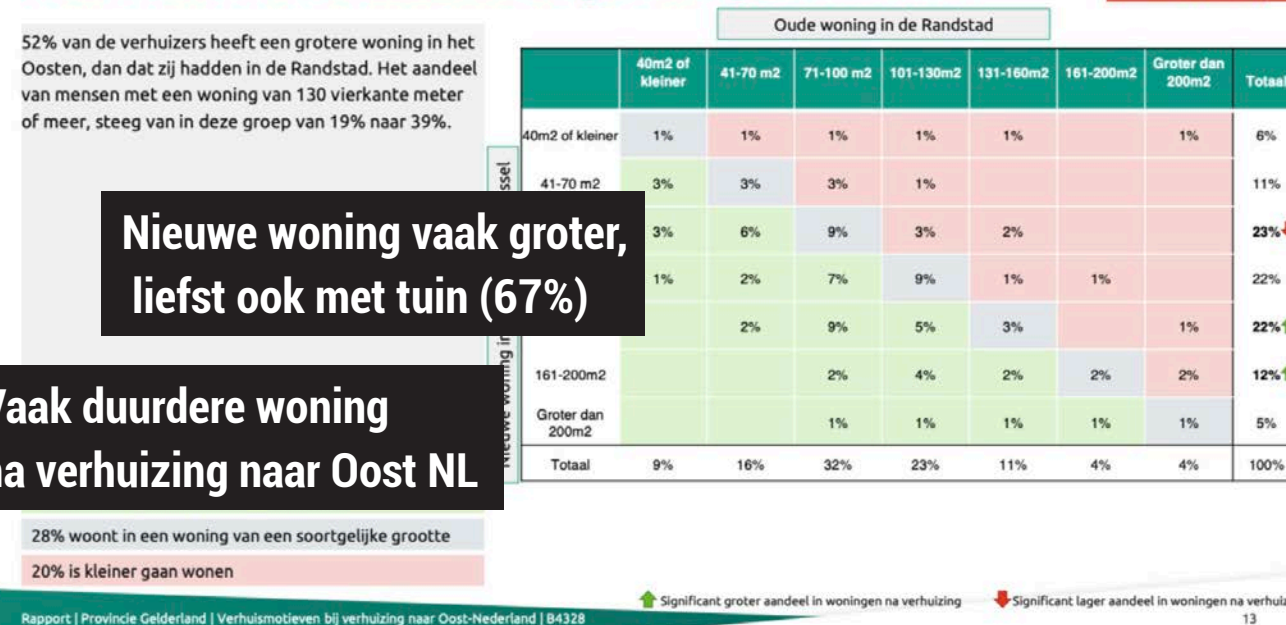
Bron: Naar het oosten, verhuismotieven bij een verhuizing van de Randstad naar Oost-Nederland, Motivaction 2019

Helft van de verhuizers is groter gaan wonen

52% van de verhuizers heeft een grotere woning in het Oosten, dan dat zij hadden in de Randstad. Het aandeel van mensen met een woning van 130 vierkante meter of meer, steeg van in deze groep van 19% naar 39%.

Nieuwe woning vaak groter, liefst ook met tuin (67%)

Vaak duurdere woning na verhuizing naar Oost NL

Kwart van de verhuizers is in de Randstad blijven werken

Bij de verhuizers met een baan is bij 69% iets in de werksituatie gewijzigd na de verhuizing. Op dit moment werkt 23% van de verhuizers nog steeds in de Randstad. Twee derde heeft een baan in Oost-Nederland en 10% heeft wisselende werkplekken.

25% behoudt baan in Randstad, men gaat meer met de auto reizen.

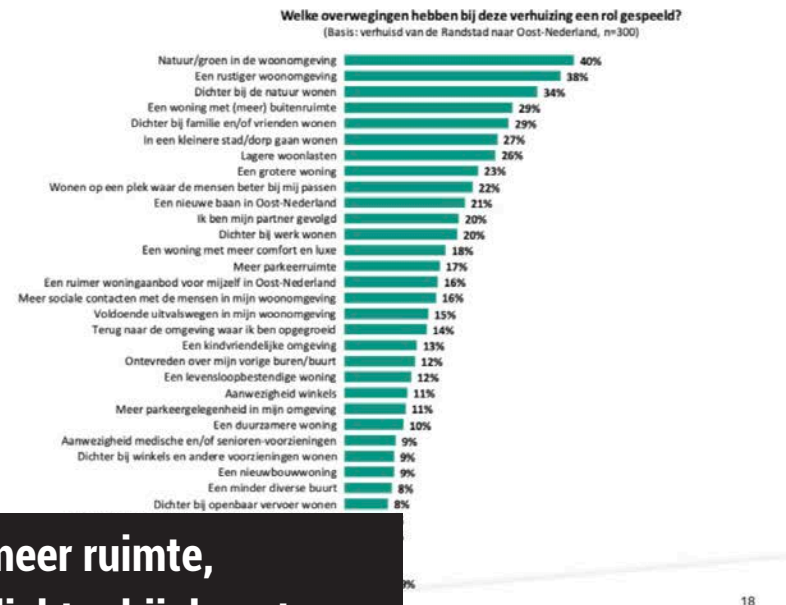
Rust en natuur belangrijkste overwegingen bij verhuizing

Men heeft veel argumenten om van de Randstad naar het Oosten te verhuizen. Het vaakst worden meer groen in de directe woonomgeving (40%) en meer rust (38%) genoemd.

Naast groen, rust en ruimte spelen onder meer dicht bij familie wonen, een grotere woning en/of lagere woonlasten een rol.

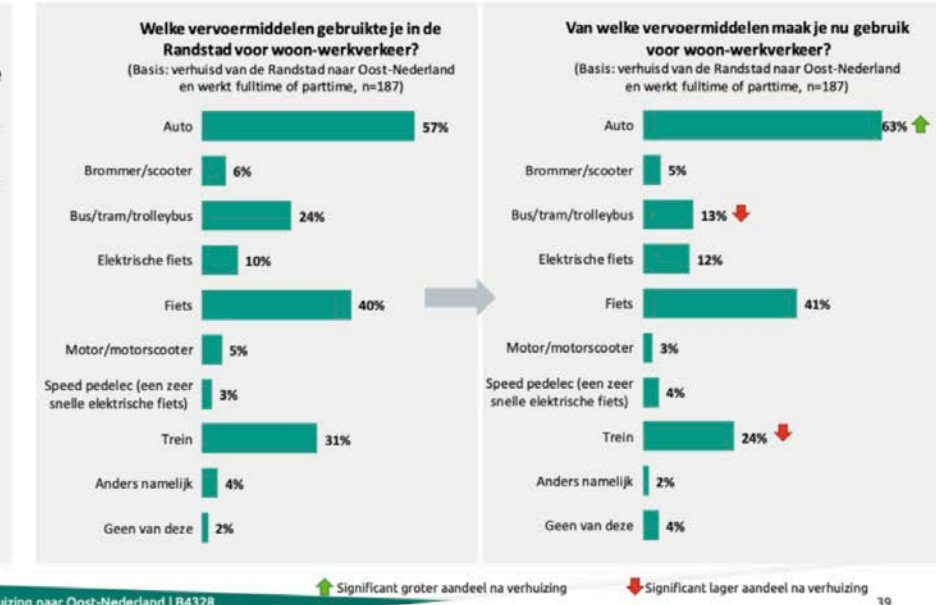
Aantrekkingskracht van Oost is rust en natuur

Gezinnen zoeken meer ruimte, gepensioneerden dicht bij de natuur, frisse start

Meer auto, minder trein voor woon-werk na verhuizing

Voor de verhuizing gebruikte de ondervraagden vooral de auto, de fiets en de trein voor hun woon-werkverkeer. Deze drie vervoersmiddelen worden ook na de verhuizing het meest gebruikt voor woon-werkverkeer. Het aandeel mensen dat de auto gebruikt is echter gestegen (van 57% naar 63%) en het aandeel mensen dat de trein gebruikt is gedaald (van 31% naar 24%).

De kwaliteiten van de stad Zwolle en haar omliggende regio zijn groot en worden gezien door de Nederlandse bevolking en de overheid. Dit drukt zich uit in de bijstellingen van prognoses en de importantie van de regio als onderdeel van het Stedelijk Netwerk Nederland. Door de Corona-pandemie heeft de ontspannen stedelijke woonomgeving aan populariteit gewonnen.

Door de toenemende regionale vraag naar stedelijk wonen (lees in nabijheid van voorzieningen en banen), de trek uit de Randstad die met goede verbindingen over weg en spoor wordt gefaciliteerd, wordt de druk op de stad Zwolle groter. De stad groeit en heeft wellicht potentie om door te groeien naar 170.000 inwoners.

Kortom: de regio Zwolle kan met een sterke propositie op de agenda wonen, economie en mobiliteit het momentum pakken en zich stevig op kaart zetten als aantrekkelijke groeiregio op de agenda van de nationale woningbouwopgave.

Dit is het momentum voor de Regio Zwolle!

Zwolle - als onderdeel van Stedelijk Netwerk Nederland - groeit harder dan voorzien

- **Prognoses worden naar boven bijgesteld:** Zwolle groeit harder dan voorzien.
- **Zwolle als onderdeel van Stedelijk Netwerk Nederland:** antwoord op de nationale druk op de woningmarkt.
- **Corona effect...** het buitengebied herondekt!

4 kernwaarden afgezet tegen 4 bedreigingen

Welke kant willen we op?

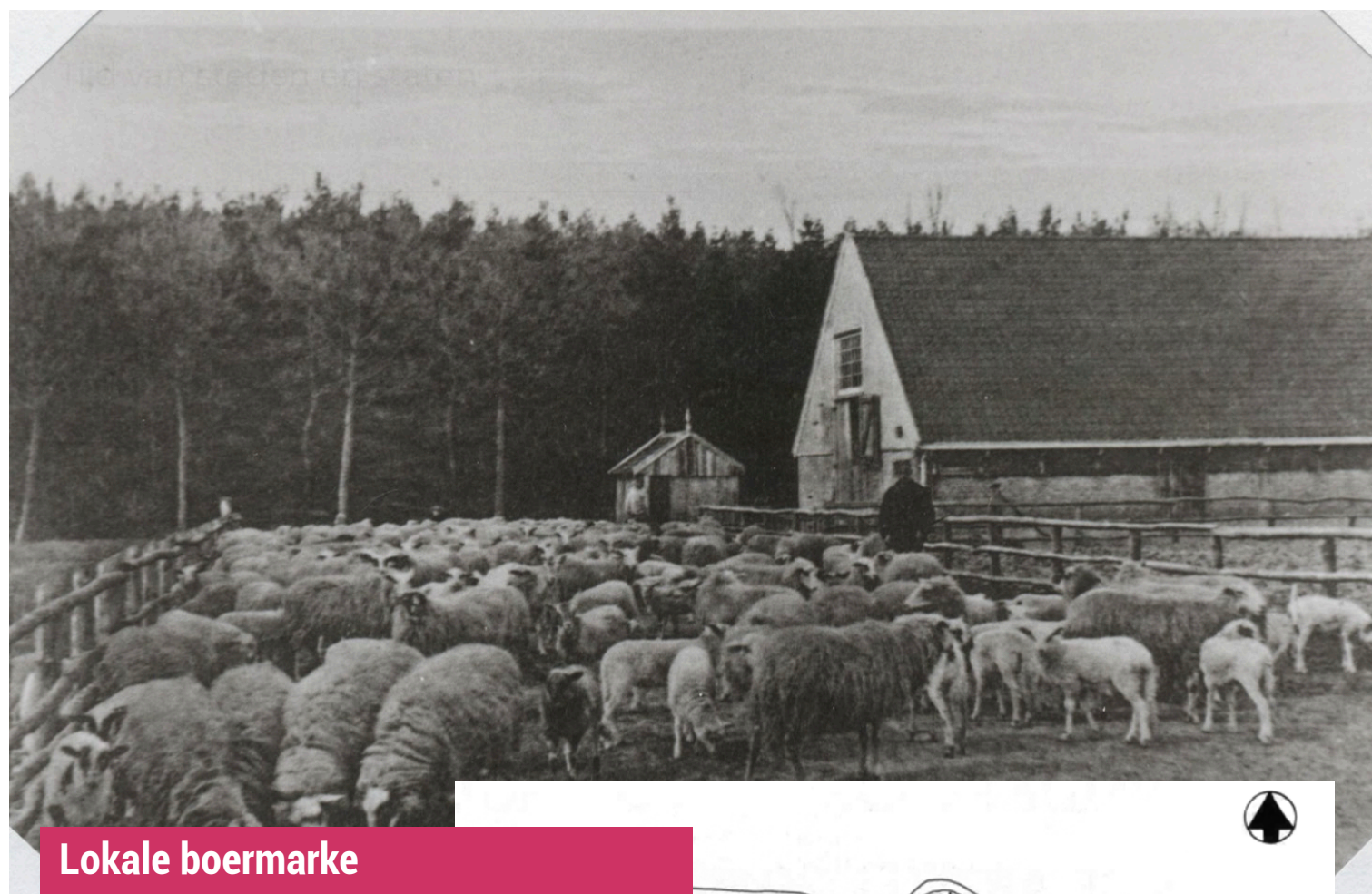
Samenwerking is in deze regio altijd essentieel geweest om sterk te staan. Moderne voorbeelden zijn DutchTechZone en Port of Zwolle. Hier bundelen kennisinstellingen en bedrijven krachten om tot betere producten en innovatie te komen.

Als we terug gaan in de tijd zien we dat het landbouwsysteem in de regio van oudsher gebaseerd was op collectieve inspanning. Het beheer en gebruik van de gemeenschappelijke gronden werd door de lokale boermarkte (het collectief van boeren) geregeld. Collectieve samenwerking kwam voort uit noodzaak. In de late middeleeuwen werd de vraag naar rogge groter. Het areaal aan gemeenschappelijke akkers (essen) moest daarvoor flink worden uitgebreid. Dit zorgde voor krapte en een reguleringsvraag omdat ook de andere gronden essentieel waren in het landelijke ecosysteem (voor voldoende meststoffen).

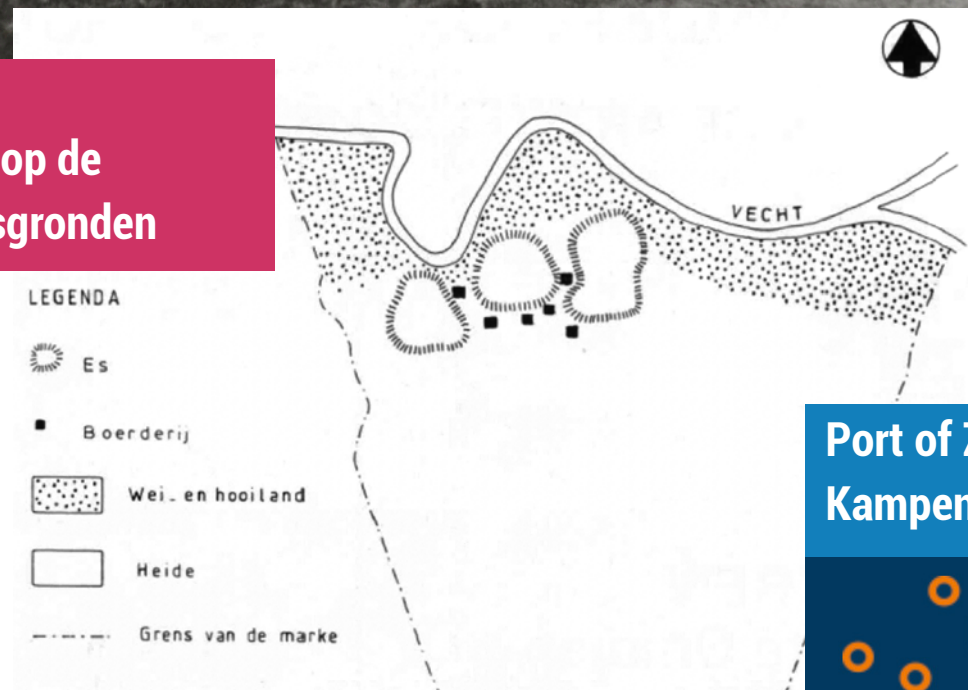
De collectieve inspanning zien we overigens niet alleen terug op de zandgronden. In de veengebieden van Ruinwerwold werd de ontginning van het land collectief uitgevoerd. Individueel was de ontginning onbegonnen werk.

Kernwaarde: Gegroeid door collectieve inspanning

Samenwerking is in deze regio altijd essentieel geweest om sterk te staan.

Lokale boermarkte (collectief van boeren) op de gemeenschappelijke esgronden

Vestiging in 'klugten' om het veenland te ontginnen

Port of Zwolle
Kampen-Meppel-Zwolle

Bundeling van kennisinstellingen en bedrijven in bijvoorbeeld Coevorden, Emmen, Hoogeveen en Hardenberg

Home > The Zone

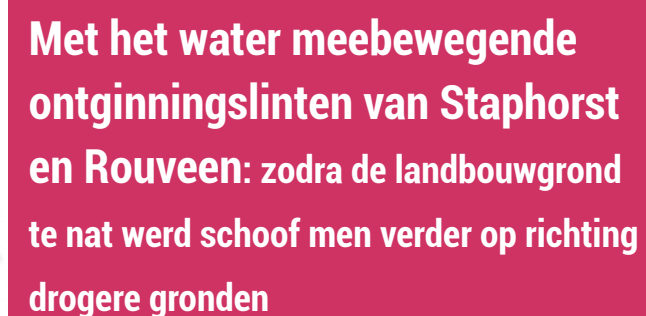
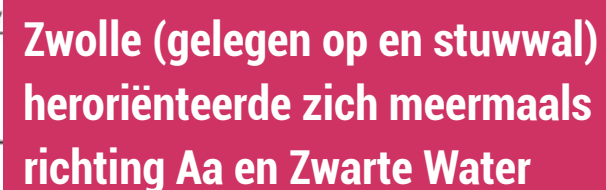
Welkom in de Dutch TechZone

Dutch TechZone is **dé regio voor de maakindustrie** in Europa. Samen produceren we op slimme en duurzame wijze in de breedste zin van het woord. In Dutch TechZone werken we samen,

Een ander goed bewaard voorbeeld van het constant aanpassen aan het landschap is te zien in de veengebieden van Staphorst en Ruinerwold. Hier transformeerde men het woeste land in bruikbaar landbouwgebied. Veen klinkt echter in zodat er maaiveldverlaging optrad. De vernatte gronden werden ingezet als hooi en weiland. Nieuw akkerland werd gevonden door in het verlengde van de oude ontginning nieuwe stukken veen te ontginnen. Op den duur werd de afstand tussen boerderij en akkerland te groot. Dit werd opgelost door boerderijen mee te verplaatsen richting de nieuwe ontginning. Bij Staphorst en Rouveen zien we in westelijke richting drie van dit soort vroegere ontginningslinten (bij de Tenteweg, Hoodijk en Oldepadt).

De richting en oriëntatie van verstedelijking wordt van oudsher bepaald door de lokale omstandigheden, hoogteverschillen en ondergrond

Het wisselende succes van de verschillende steden in de Regio Zwolle is voor een belangrijk deel terug te herleiden tot de robuustheid van hun bereikbaarheid. Zwolle groeide dankzij haar ligging aan land- en vaarwegen uit tot stapelplaats in een internationaal opererend Hanze-netwerk. Hasselt profiteerde van haar ligging aan het Zwarte Water (en daarmee haar verbinding met de Zuiderzee) en haar landverbinding met het Friese vasteland. Toen Zwolle de route langs het Zwarte Water ging domineren eindigde echter de groei van Hasselt. Ook de bereikbaarheid van Kampen, Blokzijl, Hattem en Vollenhove bleken door de tijd te weinig robuust om de glorie van deze steden lang te laten duren.

Inmiddels heeft Zwolle haar plek gevonden als schakel tussen Noord-Nederland en de groeiende agglomeratie tussen Amsterdam/Utrecht, Rotterdam/Den Haag, Eindhoven en Arnhem/Nijmegen. Vooral de spoorverbinding blijkt onmisbaar om aansluiting te vinden met het stedelijke voor- en achterland. De andere plaatsen in de regio Zwolle nemen inmiddels een meer bescheiden maar niet minder belangrijke rol in het bereikbaarheidssysteem.

Kernwaarde: Kruispunt op multimodale en (inter)nationale routes

Het wisselende succes van de verschillende steden en dorpen in de regio Zwolle was en is afhankelijk van de bereikbaarheid.

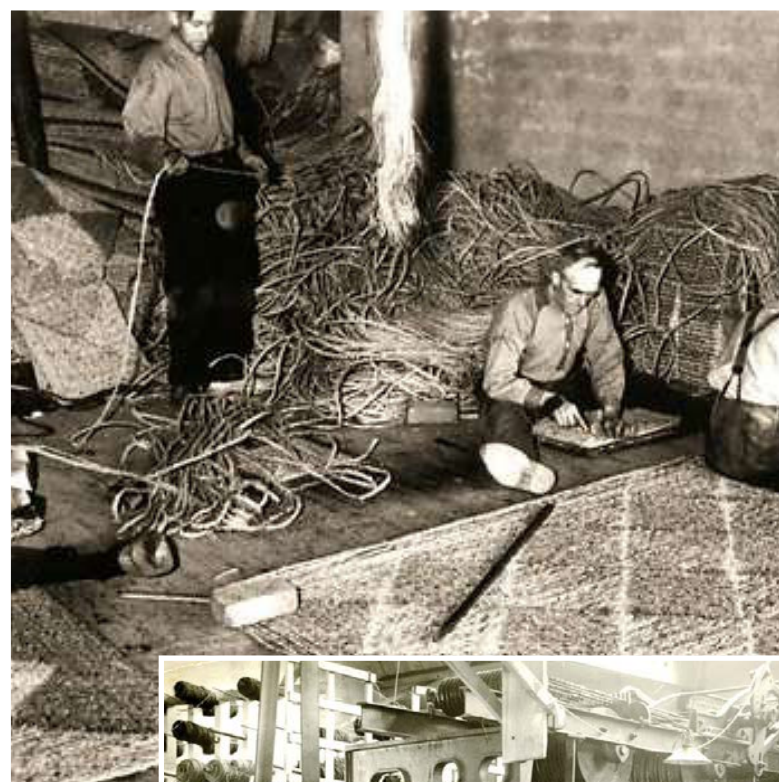

In de best florerende ecosystemen loopt het perfectionaliseren van een onderscheidende technologie voorop aan de toepassing ervan in de vorm van gewilde producten. Wanneer de specialiteit bijvoorbeeld is om robots zo nauwkeurig en precies mogelijk te laten bewegen ontstaat er een eindeloze rij aan mogelijke toepassingen: van drones voor de landbouw tot aan operatiemachines voor in de zorg (zie: mechatronica Brainportregio Eindhoven). Een mooi lokaal voorbeeld van lokaal geworteld specialisme vinden we in de regio Genemuiden-Meppel. Hier groeide de techniek van het verwerken van heide en biezten uit tot de moderne tapijtindustrie.

Bij specialisatie hoort een heldere rolverdeling. Niet elk gebied hoeft dezelfde producten en diensten te leveren. En: wanneer er een succesvol product is volgen er meer. In de veengebieden van Dedemsvaart, Hardenberg en Giethoorn bijvoorbeeld gebeurde er meer dan alleen turfsteken. In scheepsmakerijen bouwde men hier de boten voor het vervoer van turf. Daarnaast vond men er kalkovens, net zoals in Zwartsluis en Hasselt. De laatste twee steden hadden volop aanvoer van schelpen uit de Zuiderzee. Om kalkovens te laten draaien werd turf aangevoerd vanaf de veengebieden. Deze specialisatie ligt aan de grondslag van de huidige MKB-economie van de regio Zwolle.

Kernwaarde: Economisch florerend door lokaal geworteld specialisme

Een geperfectioneerde onderscheidende technologie leidt tot kwalitatieve producten met een grote afzetmarkt. Daarin heeft iedere gemeenschap een eigen rol.

De techniek van het verwerken van heide en biezten groeide in Genemuiden-Meppel uit tot de moderne tapijtindustrie

Wanneer er een succesvol product is volgen er meer. Kalkovens, landbouw en scheepvaart als verbreding van de oorspronkelijke op turfwinning gebaseerde economie in Dedemsvaart en Hardenberg.

Huidig: familiebedrijven / MKB. Economie van slim, handig en ondernemend.

Heldere rolverdeling en specialisatie: Vetgemeste ganzen waren een belangrijk exportproduct van Deventer. Het verhandelen ervan gebeurde echter niet in de stad zelf maar in Zwolle. Zwollenaren zelf waren gespecialiseerd in het telen van kemphanen. Om in leven te blijven importeerde Zwolle allerlei producten uit de regio waarvoor ze zelf niet de ruimte of de kennis voor in huis had.

Toelichting

In elk dorp en elke stad worden naar eigen behoefte bedrijventerreinen en woningen gebouwd. De geprefereerde woonkwaliteit lijkt neer te komen op een laagbouwwooning op een zo groot mogelijk kavel. Dit zorgt ervoor dat het terugtrekken uit het collectieve leven nu voor een groot deel van de bevolking mogelijk is geworden. Tegelijkertijd zorgt het eenzijdige aanbod (allemaal hetzelfde woonmilieu en allemaal dezelfde (logistieke) bedrijventerreinen) voor onderlinge concurrentie binnenin de regio. Het is een onnodige verarming binnen een regio waar het verschil in landschappelijke ondergronden zo divers is.

De bedrijvigheid is kleinschalig en sterk lokaal (en maatschappelijk) geworteld. Het versterkt de vraag naar een eigen bedrijventerrein voor elk dorp. Kleine winstmarges en grote concurrentie maken echter dat echte samenwerking zodoende slecht van de grond komt. Dit maakt kwetsbaar in een systeem waar succes meer en meer wordt bepaald door het organiseren van nabijheid en agglomeratiekracht.

Bedreiging: Concurrentie door opstapeling 'meer van hetzelfde'

Het eenzijdigheid aanbod (allemaal hetzelfde woonmilieu en allemaal dezelfde (logistieke) bedrijventerreinen) zorgt voor onderlinge concurrentie binnenin de regio. Het is een onnodige verarming binnen een regio waar de kansen vanuit de rijkdom van de verschillende landschappen zo groot zijn.

Ondanks divers pallet aan landschappen
nauwelijks onderscheidende keuzes in woonmilieus

'Ieder dorp haar eigen uitbreiding' levert bijzondere
confrontaties op tussen (grootschalig) werken,
logistiek en wonen

Niet overal
Steenwijkerland: Landschap
als aanleiding voor bijzondere
woonkwaliteit

Kwaliteit is landschap en ruimte, maar als we blijven bouwen zoals we nu doen dan komt die kwaliteit vroeg of laat onder druk te staan.

Daarnaast heeft ruim bouwen met tweekappers weinig te maken met diversiteit. Terwijl diversiteit ook een kwaliteit van de Regio Zwolle zou moeten zijn en is.

Bedreiging: Concurrentie door opstapeling 'meer van hetzelfde'

Wanneer ruim bouwen in het landschap de norm is komt de kwaliteit van het landschap vroeg of laat onder druk te staan

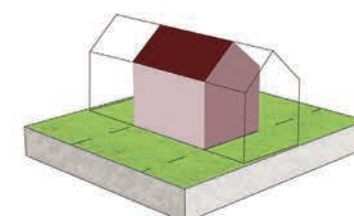
Hoe lang is de strategie om ruim te bouwen in uitgestrekt landschap vol te houden als de kernkwaliteit van de woningen juist de ligging in dit uitgestrekte landschap is?

Met inbegrip van alle andere ruimteclaims op datzelfde landschap

Zwolle

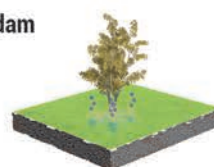

35,3 m²
Openbaar groen per inwoner

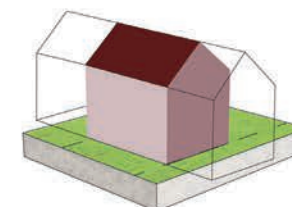

130 m²
Kavelgrootte rijtjeswoning

Amsterdam

6,26 m²
Openbaar groen per inwoner

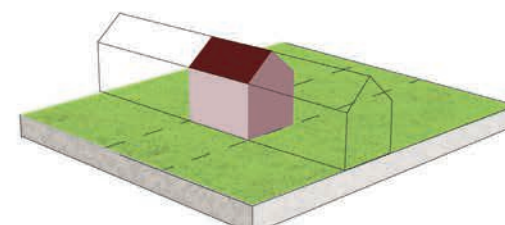

90 m²
Kavelgrootte rijtjeswoning

Dronten

897 m²
Openbaar groen per inwoner

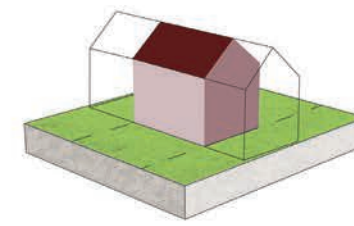

230 m²
Kavelgrootte rijtjeswoning

Meppel

49,5 m²
Openbaar groen per inwoner

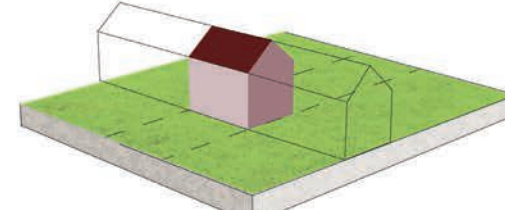

160 m²
Kavelgrootte rijtjeswoning

Ommen

2.858 m²
Openbaar groen per inwoner

210 m²
Kavelgrootte rijtjeswoning

2005

2018

In de negentiende en twintigste eeuw leken we de strijd met de natuur voorgoed te hebben gewonnen. Dankzij kunstmest konden zelfs de meest woeste gronden worden omgezet in vruchtbaar land. En dankzij kanalisatie werden woeste rivieren en beken getemd. Iconisch voor dit maakbaarheidsgeloof is de ontwikkeling van de Noordoostpolder. Met behulp van een 31,5 kilometer lange dijk werd 48.000 hectare aan nieuw land gewonnen. Voormalige eilanden als Urk en Schokland waren plotsklaps geen eilanden meer maar onderdeel van de polder. Niet het onderliggende landschap maar rationele principes bepaalden vanaf nu de inrichting van het land. Boerenkavels kregen een standaardmaat van 24 hectare en rond een assenkruis aan wegen kwam een kring van kleine dorpen rondom de centrale voorzieningenkern Emmeloord. In de jaren '50 zorgden ruilverkavelingsprojecten ervoor dat lokale verschillen in ondergrond werden uitgewist ten faveure van productiewinst.

Waar voorheen de landschappelijke ondergrond 'irrelevant' leek bij verstedelijkingsopgaven is deze nu vaker maatgevend. Enerzijds om de brede klimaatopgaven tegemoet te treden, anderzijds voor het realiseren van aantrekkelijke vestigingsmilieus

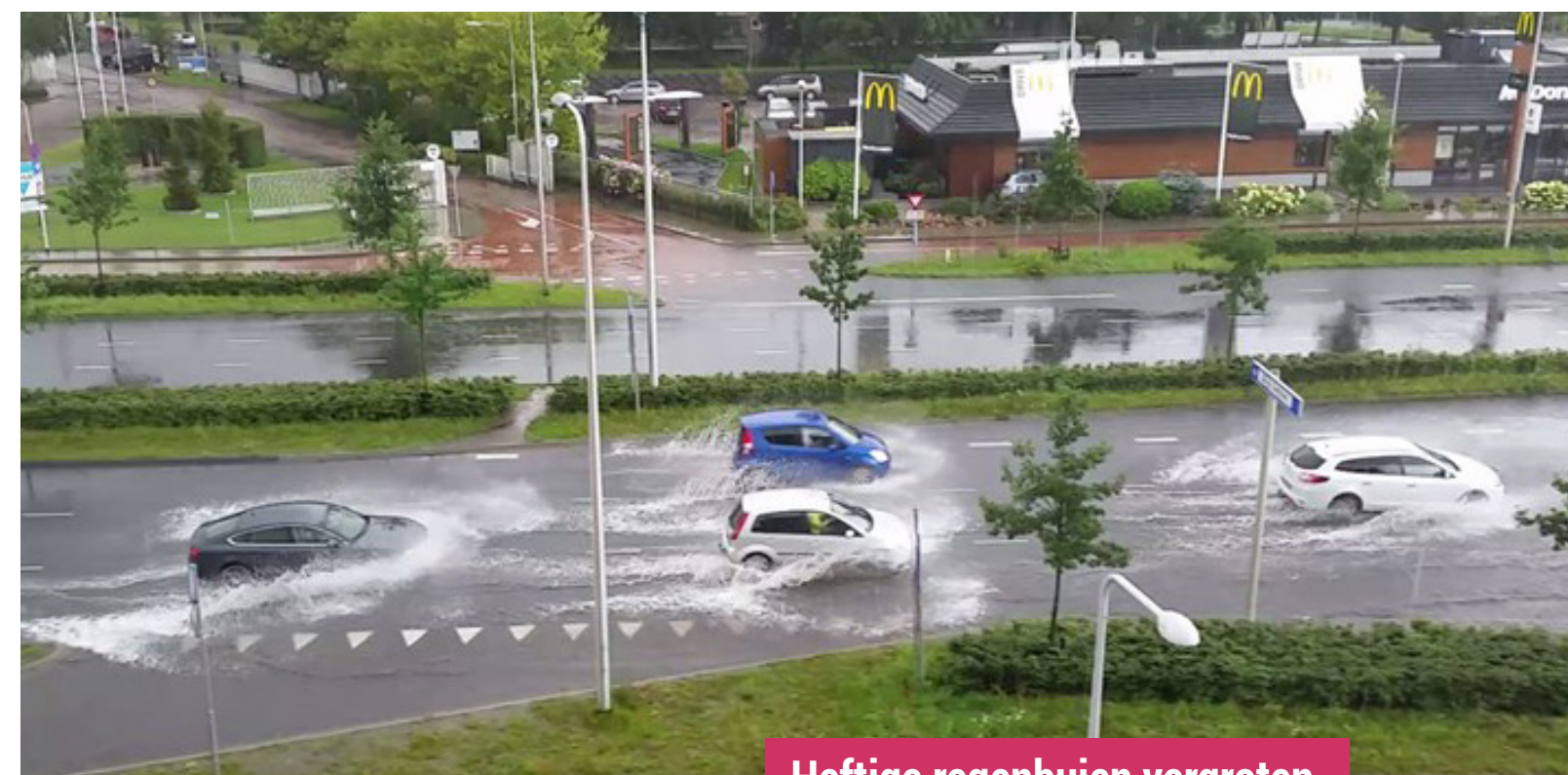
Bedreiging: De strijd met het water laait terug op...

Waar voorheen de landschappelijke ondergrond 'irrelevant' leek bij verstedelijkingsopgaven is deze nu vaker maatgevend. Enerzijds om de brede klimaatopgaven tegemoet te treden, anderzijds voor het realiseren van aantrekkelijke vestigingsmilieus

1930 'eiland Urk'

In de negentiende en twintigste eeuw leken we de strijd met de natuur voorgoed te hebben gewonnen. Dankzij kunstmest konden zelfs de meest woeste gronden worden omgezet in vruchtbaar land. En dankzij kanalisatie werden woeste rivieren en beken getemd. Iconisch voor deze overtuiging van de maakbaarheid van het landschap is de ontwikkeling van de Noordoostpolder.

Heftige regenbuien vergroten de kans op overstromingen en het onderlopen van straten en gebouwen

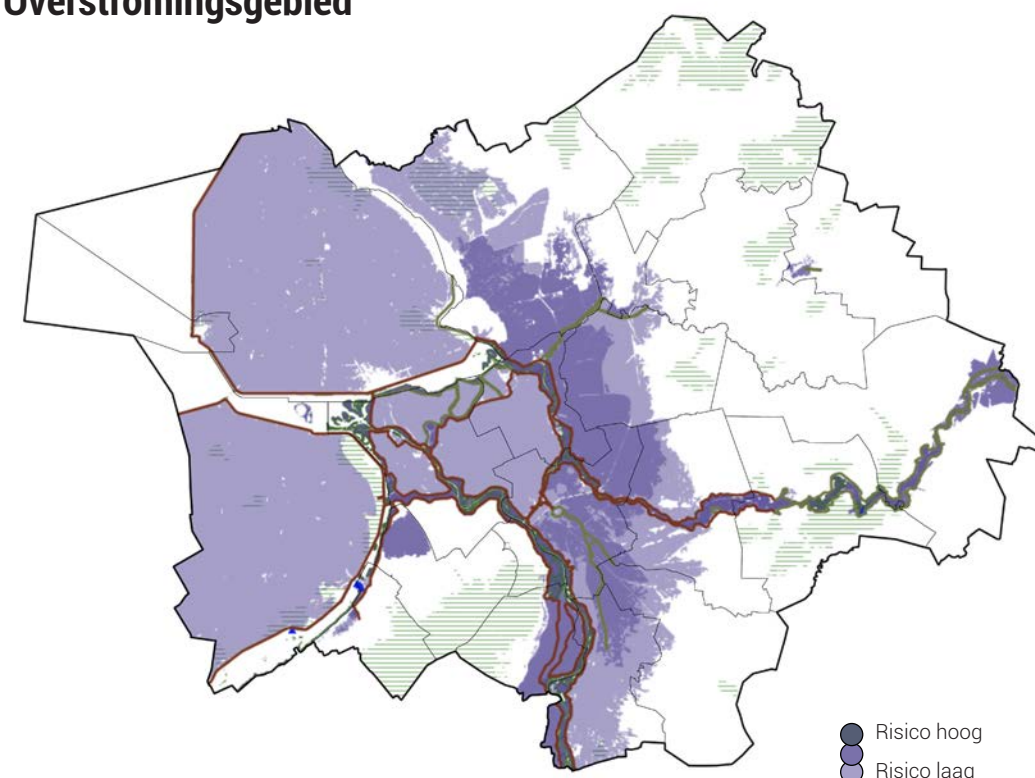
Klimaatverandering zorgt ervoor dat verstedelijking integraal samen moet gaan met de vergroenings- en wateropgave. Hogere temperaturen en meer droogte veroorzaken hittestress in het sterk versteende stedelijke gebied. Watertekorten treden op in de zandgebieden en we zien steeds vaker branden ontstaan op de heidegronden en in de bossen. Er zijn problemen met funderingen door lage grondwaterstanden en sterke dalingen van de grondwaterpeilen. Dit levert nadelige effecten op voor de landbouw- en natuurgronden en brengt de bevaarbaarheid van de grote rivieren, zoals de IJssel en Twentekanalen, in het geding.

In de veengebieden daalt de bodem (plaatselijk met wel meer dan 60 centimeter in de komende 30 jaar). Tegelijkertijd vergroten heftige regenbuien de kans op overstromingen en het onderlopen van straten en gebouwen. De verarming van het landschap heeft er daarnaast voor gezocht dat de biodiversiteit meer dan ooit onder druk staat.

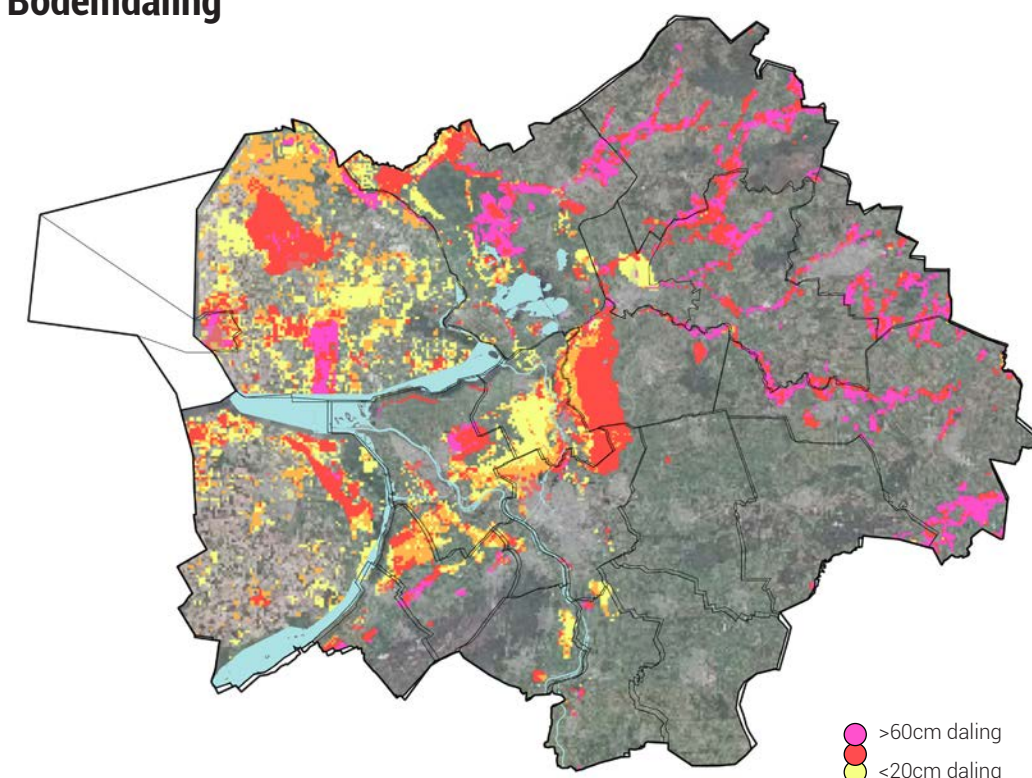
Bedreiging: ...en de klimaatopgave heeft grote impact op landgebruik

Klimaatverandering zorgt ervoor dat verstedelijking integraal samen moet gaan met de vergroenings- en wateropgave

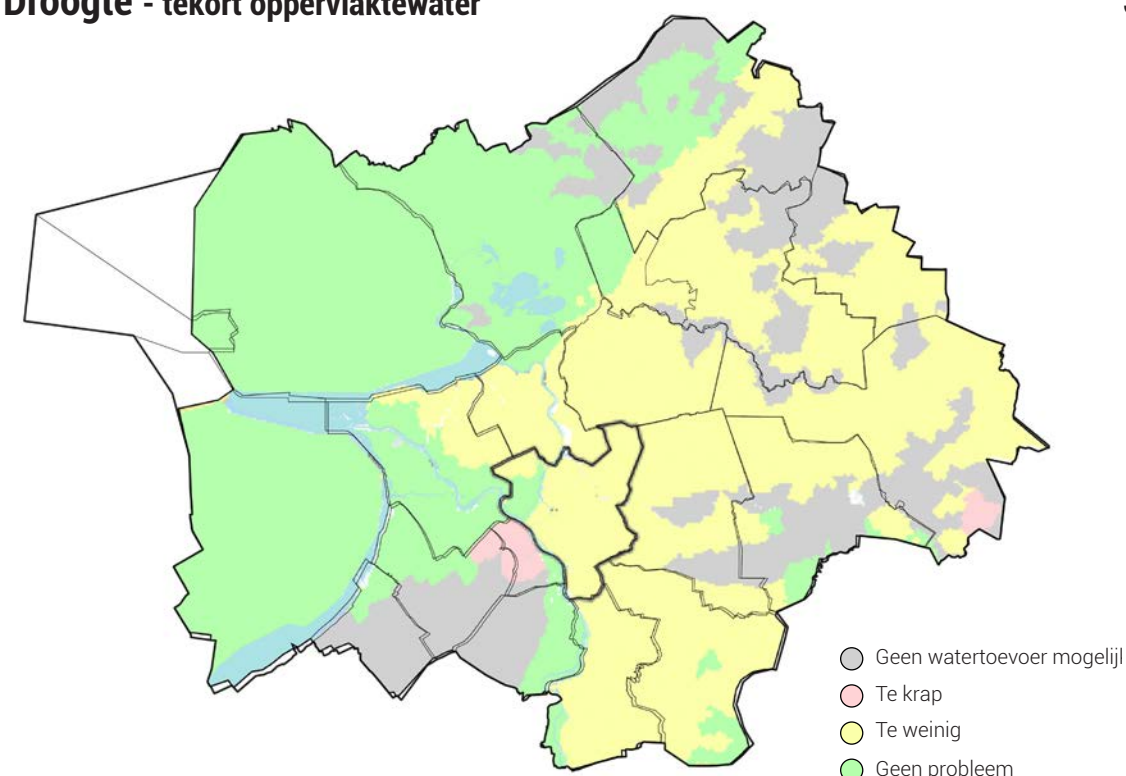
Overstromingsgebied

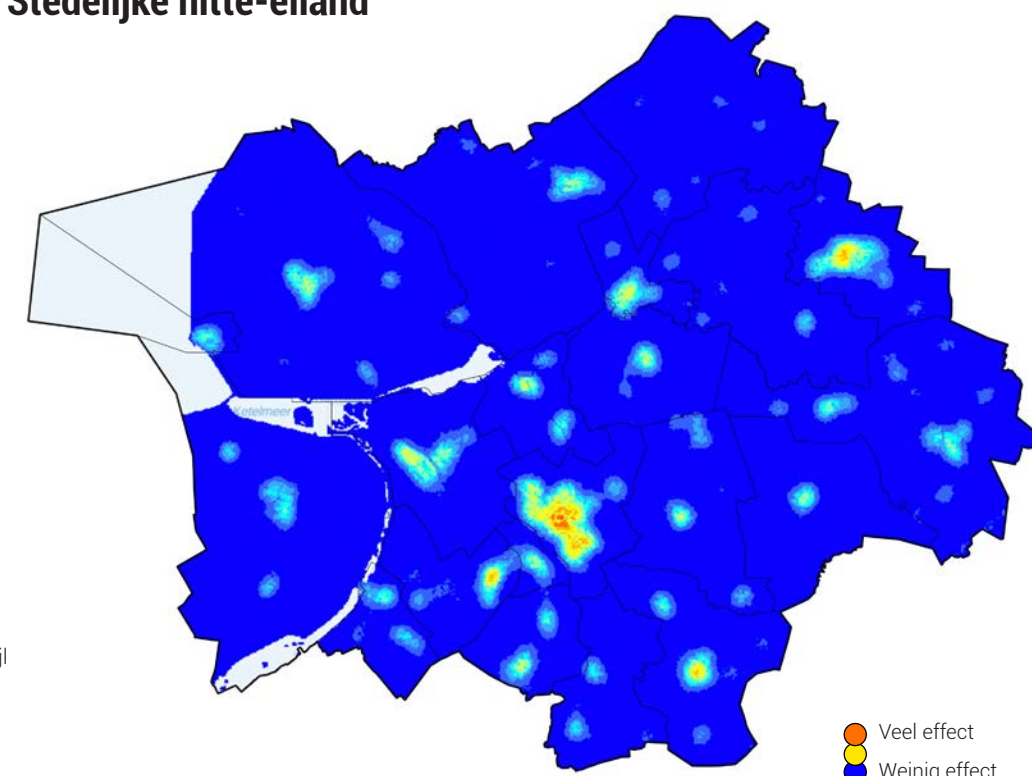
Bodemdaling

Droogte - tekort oppervlaktewater

Stedelijke hitte-eiland

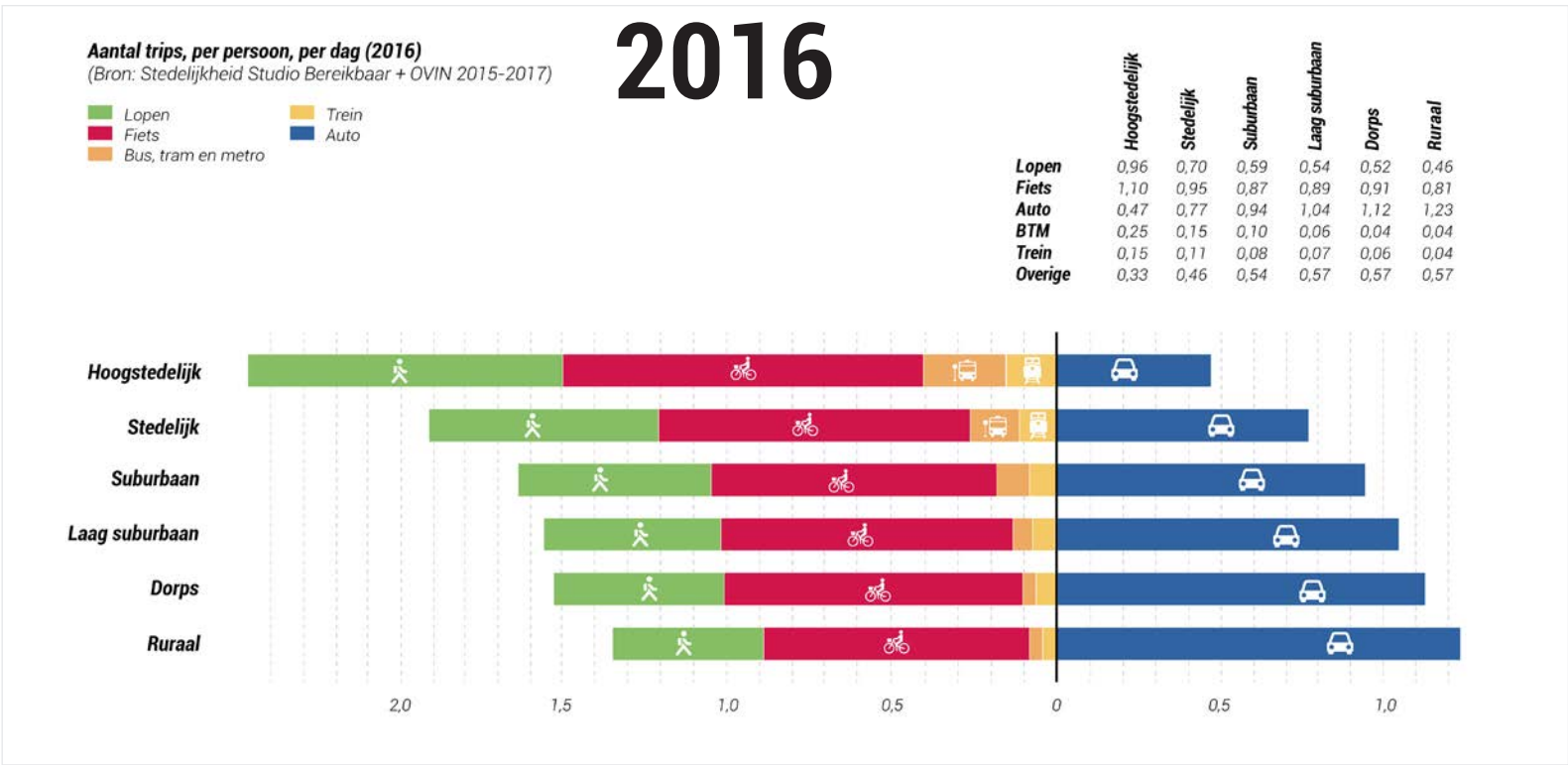
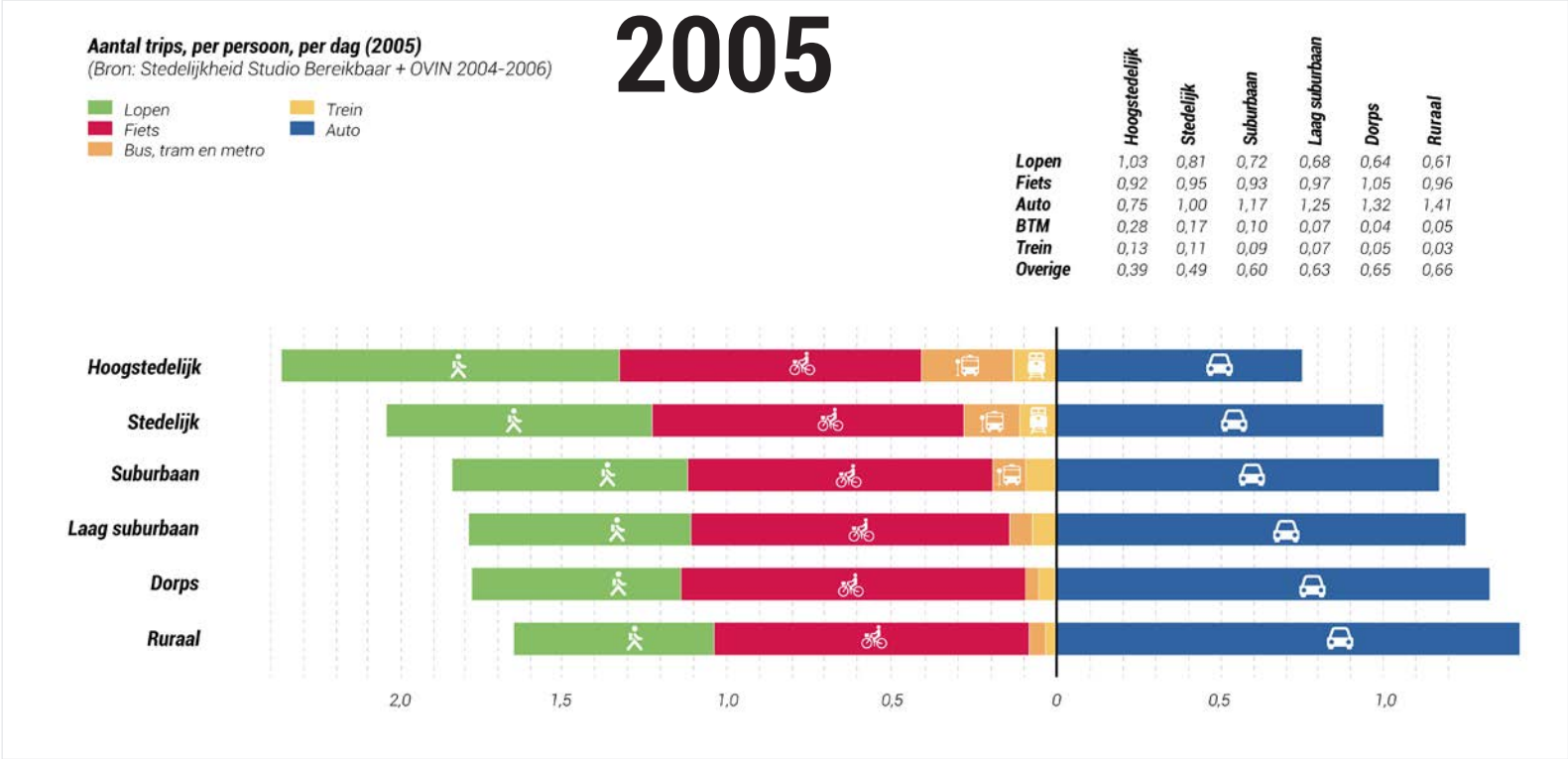
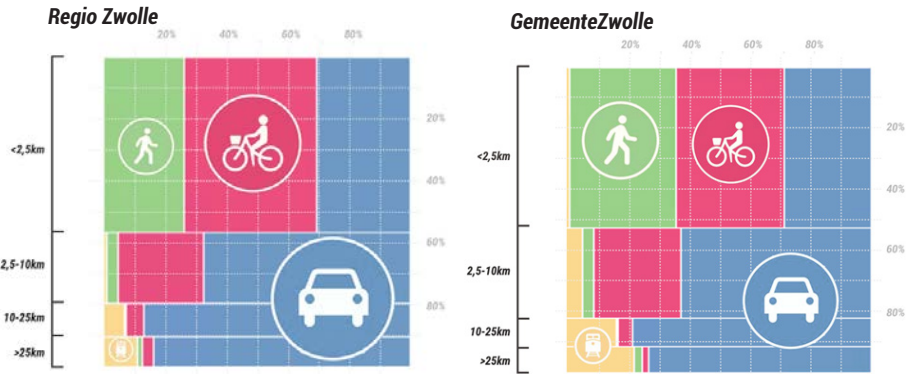
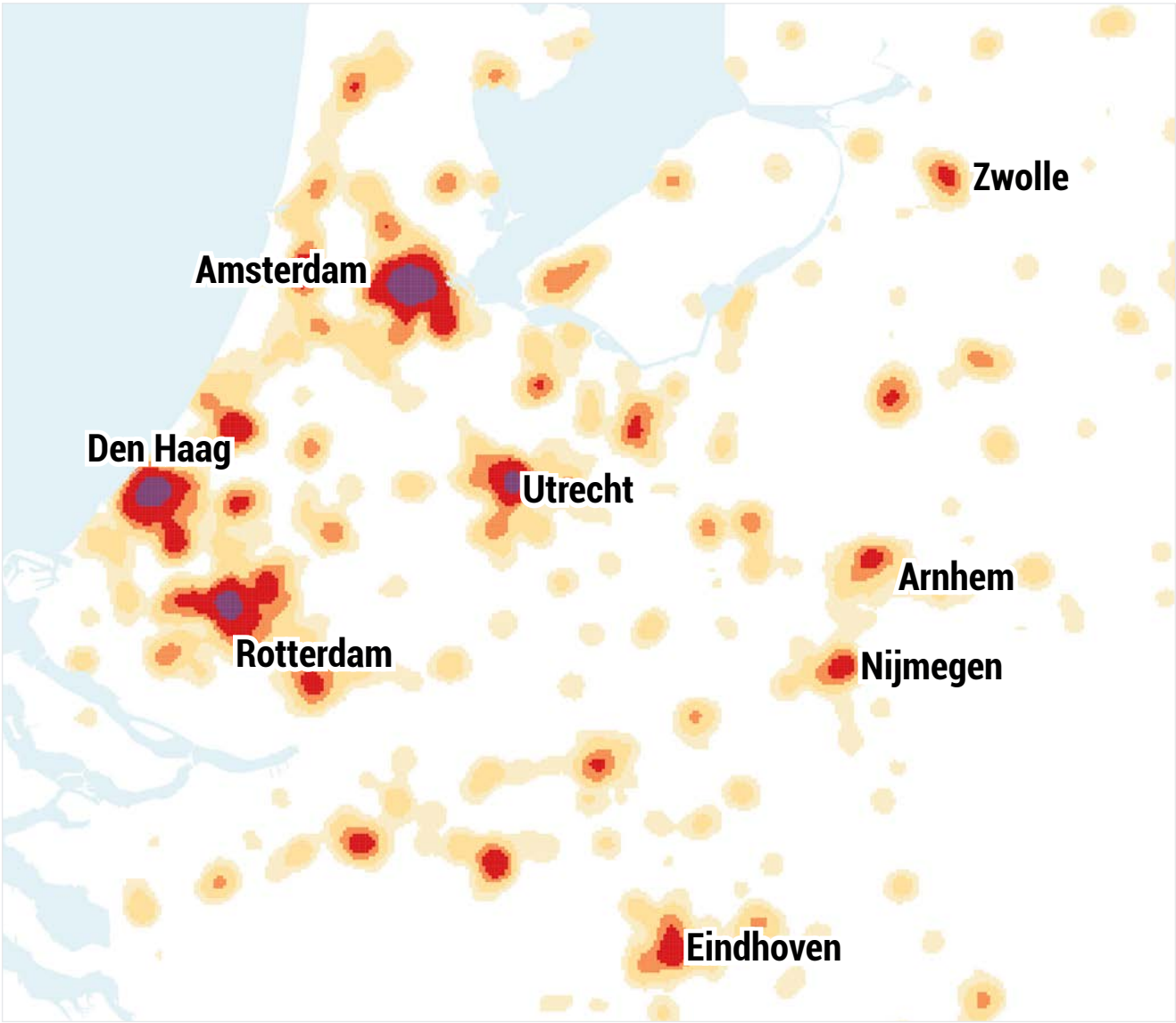
- Hogere temperaturen en meer droogte veroorzaken **hittestress**
- **Watertekorten** treden op in de zandgebieden en we zien steeds vaker branden ontstaan op de heidegronden en in de bossen.
- Er zijn problemen met **funderingen** door lage grondwaterstanden en sterke dalingen van de grondwaterpeilen.
- In de veengebieden **bodemdaling** (plaatselijk met wel meer dan 60 centimeter in de komende 30 jaar).
- Tegelijkertijd vergroten heftige regenbuien de kans op **overstromingen** en het **onderlopen van straten en gebouwen**.
- De verarming van het landschap heeft er daarnaast voor gezocht dat de **biodiversiteit** meer dan ooit onder druk staat.

Toelichting

Over het algemeen is de bereikbaarheid in de Regio Zwolle goed. Echter: de stedelijkheid (vertaald in nabijheid van inwoners en banen) is vrijwel overal in de regio Zwolle beperkt. Dit zorgt er voor dat de regio behoorlijk auto-georiënteerd is (een gegeven dat wordt versterkt doordat een deel van de nieuwe woningen op typische autolocaties wordt gebouwd).

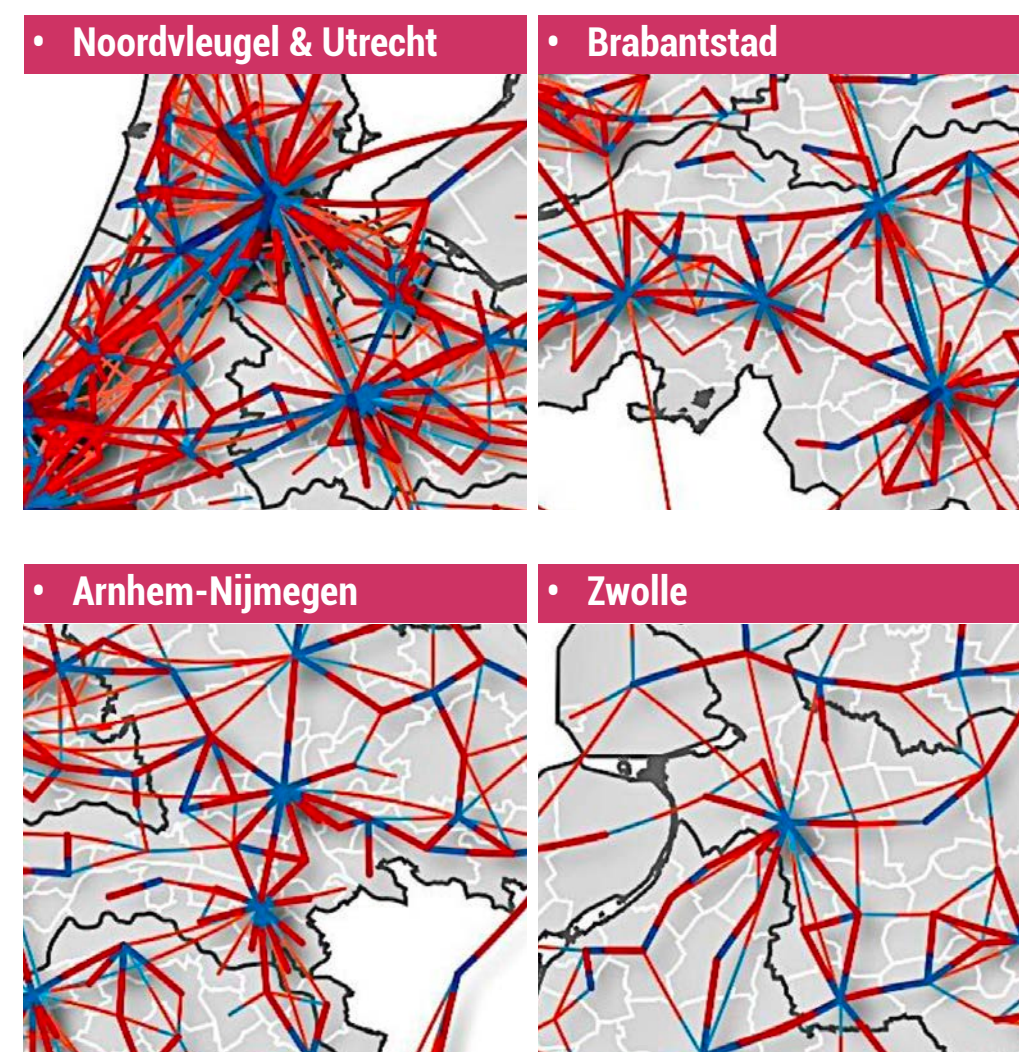
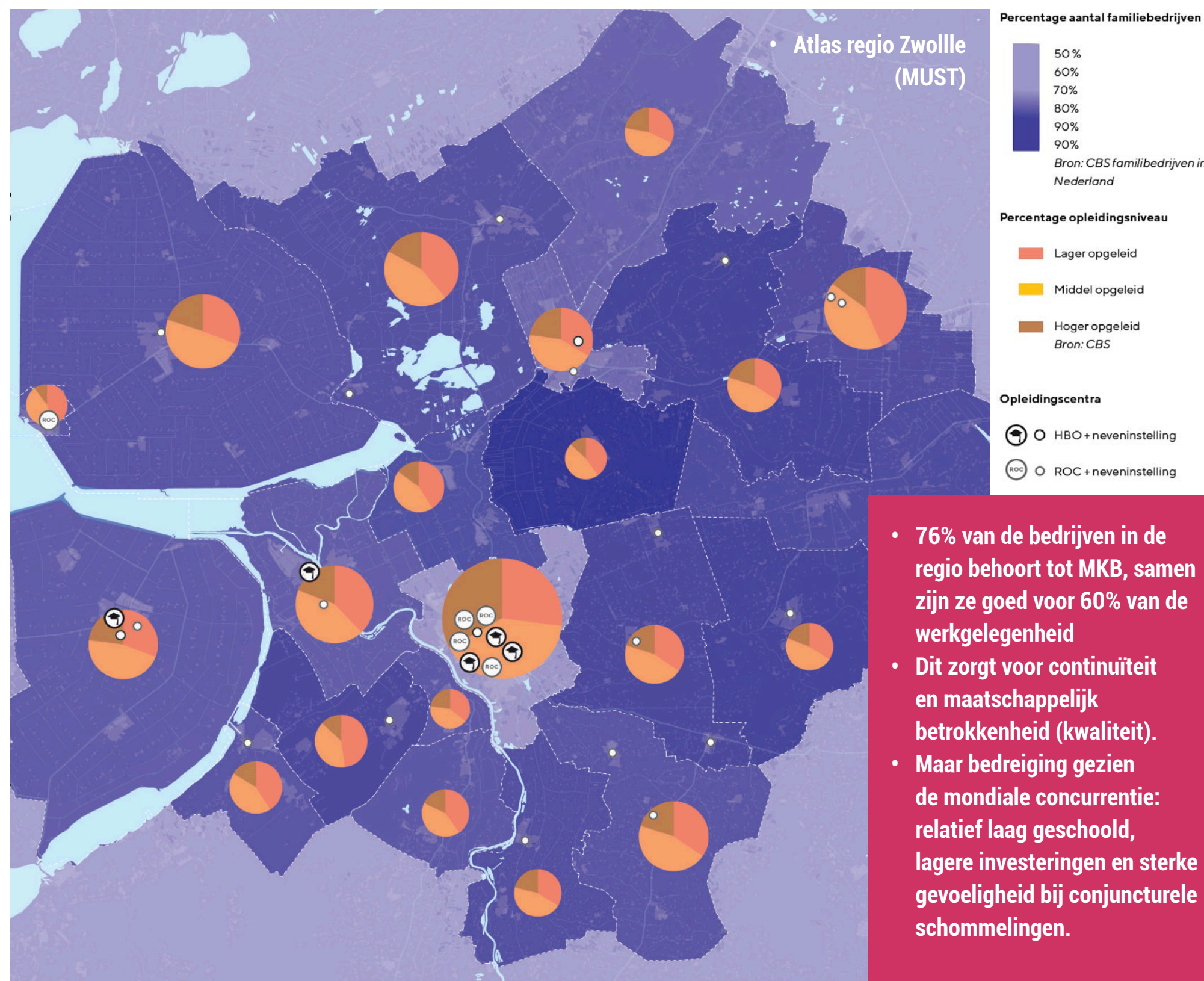
Bedreiging: Beperkte nabijheid zorgt voor veel autogebruik

Concurrentiekracht wordt in de hedendaagse economie bepaald door de omvang, breedte en diepte van het palet van specialisaties in de werkgelegenheid en beroepsbevolking. Grote steden met veel nabijheid, kennisuitwisseling, innovatiekracht en diversiteit hebben hierin een voorsprong. Een krachtige agglomeratie hoeft echter niet per se een grote stad te zijn. Agglomeratievoordelen moeten namelijk altijd georganiseerd worden. Dat kan door activiteiten dicht op elkaar te zetten, maar ook door die activiteiten goed met elkaar in verband te brengen en van elkaar te laten profiteren.

Bedreiging: Agglomeratievoordelen moeten georganiseerd worden

Dagselijkse verplaatsingen:
"Agglomeratie- en netwerkvorming minder fijnmazig in vergelijking met andere regio's"

Bron: Veranderende geografie
(Tordoir, Regioplan 2015)

Samenvattend vormen dit de belangrijkste bedreigingen van de huidige ruimtelijke kwaliteit van de Regio Zwolle.

Resume: Robuustheid vraagt andere handelingsperspectieven

Hoe de ruimtelijke opgave (wonen, werken, water en energie) duurzaam te accomoderen met behoud van bereikbaarheid en landschapskwaliteit en met versterking van de economische structuur?

Behoud **prettig woonklimaat** i.r.t. verstedelijking

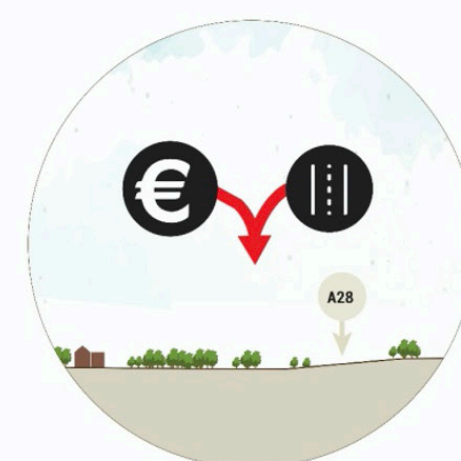
Omgaan met **klimaatverandering:** overstroming, piekbelasting, droogte, biodiversiteit,..

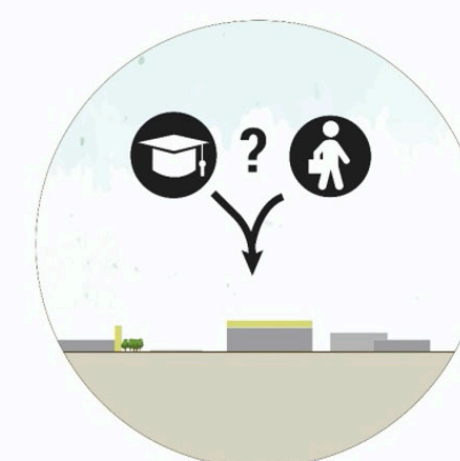
Landschappelijke kwaliteit onder druk 'tuin van NL' door verstedelijking/verharding

Beperkte nabijheid zorgt voor veel autogebruik

Beperkt economisch specialisme en agglomeratievoordelen. Ontbreken kenniscomponent (universiteit) en tekort aan geschikt personeel.

Toelichting

Maar de ontwikkelopgave geeft ook de kansen om door het maken van de juiste keuzes een aantal opgaven voor de Regio Zwolle mede mogelijk te maken

Resume: Kansen voor de toekomst

Lokaal geworteld woon- werk en leefmilieu met landschap als identiteitsdrager.
Koppeling van nieuw programma aan OV, fiets en ketenmobiliteit.

Transformatie biedt kansen voor **verduurzamen bestaande bebouwde omgeving**.

Verstedelijking als **vliegwieltje voor klimaat-/ energie- en wateropgave**. Nieuwe ontwikkelingen niet parasiterend op het landschap maar meebewegend met (**landschap als identiteitsdrager**)

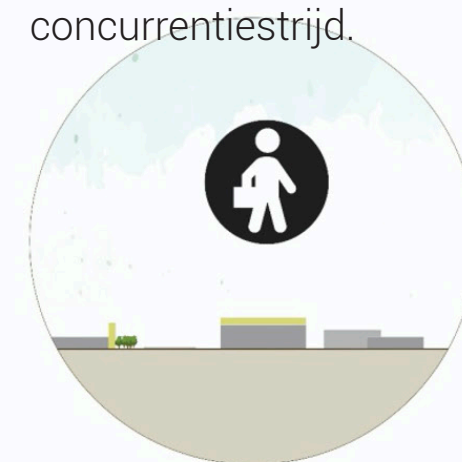
Tegemoetkomen aan vraag naar **betaalbare woningen**. Zwolle als woonplek voor Randstad-(Noord)

Vergroten van nabijheid aan inwoners en banen om **bereikbaarheidsopties te diversifiëren**. Kans voor koppeling nieuw programma aan **OV, fiets en ketenmobiliteit**

Economische kracht voor het aantrekken van geschikt personeel. **Nabijheid, clustering en samenwerking organiseren** om sterk te staan in globale concurrentiestrijd.

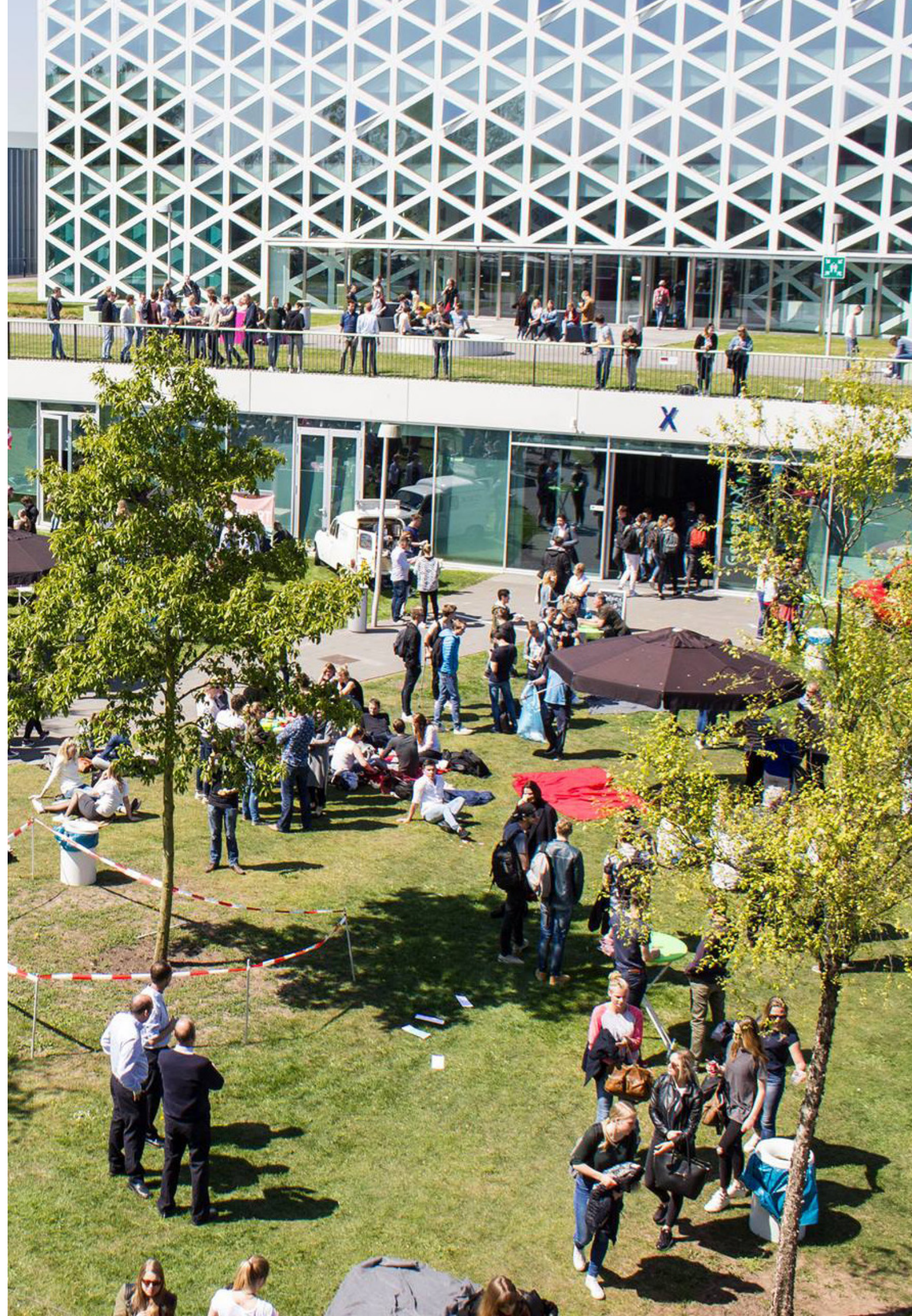
Uitgangspunten

Opgaven voor verstedelijking en bereikbaarheid

Toelichting

Op basis van het feitenrelaas en de analyse van de kansen en de bedreigen zijn de integrale doelstellingen bepaald. Deze integrale doelstellingen vormen de basis voor de volgende fasen binnen het project

Integrale doelstellingen:

- Accommoderen van de ontwikkelopgave (woningen en bedrijvigheid) met behoud van de huidige **ruimtelijke kwaliteit** op basis van een **klimaatadaptieve** (verstedelijkings)strategie
- Versterken van de concurrentiekracht van de Regio Zwolle door een **sterk en duidelijk economisch profiel** in combinatie met een **aantrekkelijk vestigingsklimaat**
- **Bereikbaar houden** van (huidige en toekomstige) economische toplocaties op regionaal (Regio Zwolle) en nationaal niveau (REOS - *Ruimtelijk Economische Ontwikkelstrategie*) in combinatie met een goed functionerend daily urban system
- Benutten en versterken van huidige en toekomstige ambities op het gebied van **leefbaarheid, landschap en de energietransitie**.

De integrale doelstellingen zijn vertaald in een 13-tal uitgangspunten, welke gebruikt worden bij het opstellen en uitwerken van de ontwikkelperspectieven

Algemene uitgangspunten:

integrale ontwikkelprincipes voor ruimte en mobiliteit

- Binnen de regio Zwolle verstedelijken we als eerste op de huidige (bij voorkeur) **multimodaal bereikbare plekken**

- Woningen bouwen we in **nabijheid van voorzieningen en werk** door enerzijds locatiekeuze en anderzijds functiemenging.

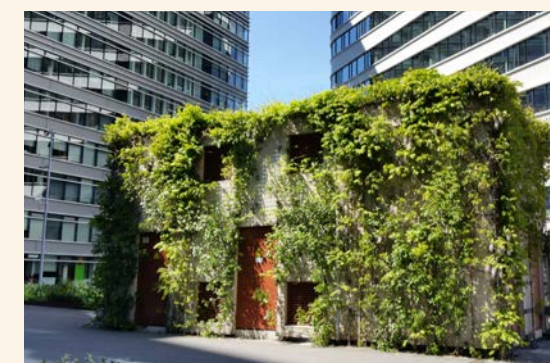
- **Woningen bouwen we divers**, door beter aan te sluiten bij de ruimtelijke en landschappelijke kwaliteiten in de directe omgeving.

- We bouwen **aantrekkelijke woonmilieus voor nieuwkomers, maar natuurlijk ook voor de eigen autonome groei** (geen schaarste, goede verdeling prijsklassen).

- Zwolle ontwikkelt een **sterkere stedelijke economie** (dat betekent ook specialisatie en rolverdeling: wellicht dat sommige extensieve activiteiten die nu in de stad plaatsvinden beter op een andere plek in de regio gefaciliteerd kunnen worden).

- **Nieuwbouw als katalysator voor maatschappelijke opgaven (verduurzamen) bestaande stedelijke gebied** (o.a. mobiliteitstransitie, energietransitie en **Leefbaarheid in de kleine kernen** (o.a. mobilisatie woningmarkt, voorzieningen)

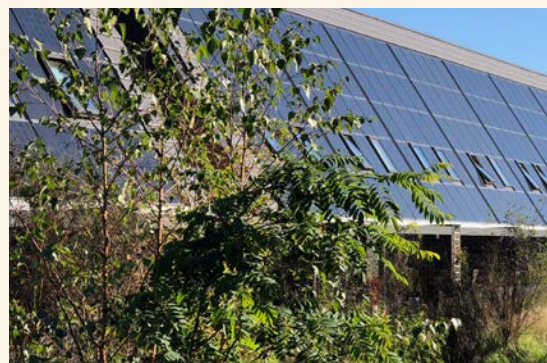

Toelichting

De integrale doelstellingen zijn vertaald in een 13-tal uitgangspunten, welke gebruikt worden bij het opstellen en uitwerken van de ontwikkelperspectieven

- Binnen de regio Zwolle ontwikkelen we **verschillende schaalniveaus van mobiliteitssystemen** met ieder hun eigen voorkeursmodaliteiten en we zorgen voor vloeiende overgangen (mobiliteitshubs als voorbeeld en motor van synergie tussen beide domeinen)

- De ontwikkelopgave moet **zo veel mogelijk CO2-neutraal** plaatsvinden (zowel vanuit de verstedelijking als de mobiliteit)

- Natuurinclusief verstedelijken: We ontwikkelen en groeien in de regio met **aandacht voor biodiversiteit en behoud van landschappelijke waarden**

- Door **gebiedseigen kenmerken, klimaatopgave en watersysteem als uitgangspunt te nemen voor stedelijke ontwikkeling** en door slimme combinatie van functies in ruimte en tijd ontstaat de basis voor een weerbare en vernieuwende woon- en werkomgeving, nu en in de toekomst.

- Regio Zwolle zet in op een **mobilitéitstransitie** naar een slim en duurzaam mobiliteitssysteem.

- Energietransitie draagt bij aan de (ruimtelijke) kwaliteit. **Energie heeft een ruimteclaim, dat zien we als ontwerpogave** in de ruimtelijke ordening (zowel bij wijkvoorzieningen als inwinlocatie)
- (We zorgen voor afstemming en kruisbestuiving tussen de RES-sen en het MIRT zonder de processen te vermengen)

- De weerbaarheid van stad en land nemen toe doordat verstedelijking en infrastructuur bijdragen aan het **robuuster maken van het landelijke en regionale grond- en oppervlaktewatersysteem**. De inrichting van een gebied is **bestand tegen droogte, hittestress, wateroverlast en beperkt de gevolgen van overstroming**. Dat kan door een robuuste GroenBlauwe structuur die bijdraagt aan gezondheid, bereikbaarheid, biodiversiteit, vastgoedwaarde, ruimtelijke kwaliteit, leefomgeving enz.

- Foto's met dank aan: Beeldbank Nanda Sluijsmans

Toelichting

Naast de algemene uitgangspunten, is ook de hoogte van de ontwikkelopgave (het aantal te bouwen woningen) een belangrijke variabele bij het uitwerken van de perspectieven.

We hebben gekozen voor een laag (aansluitend bij de PRIMOS prognose), een midden (aansluitend bij de ambitie van de Regio Zwolle) en een hoog scenario. Deze scenario's worden toegepast op alle ontwikkelperspectieven van de volgende fase.

Naast deze scenario's, kijken we ook met een schuin oog naar de benodigde ontwikkelpogave voor een schaal- of systemsprong ten aanzien van verstedelijking of mobiliteit.

Ontwikkelopgave

verstedelijkingsstrategie

3 scenario's voor alle perspectieven:

40.000 - 65.000 - 80.000 woningen

waarbij vervolgens ook de volgende

vragen worden beantwoord:

Wat hebben we qua aantallen

nodig om bepaalde systeem-

sprongen mogelijk te maken?

Welke kantelpunten zijn er

bij welk programma?

Uitgangspunten basisscenario 40.000 woningen

- ***Huidige prognose Primos*** 2020 is 40.000: de autonome groei van de Regio Zwolle is basis uitgangspunt

Uitgangspunten 65.000 woningen

- ***Ambitie stad Zwolle*** is groei met 25.000 verkennen conform concept Omgevingsvisie = Plus van 10.000 woningen
- ***Dronten verkenning*** 10.000 woningen ikv Motie Koerhuis = Plus 7.000
- ***Groei regio*** (excl Dronten/ Zwolle) ingeschat op 7.000 woningen

Uitgangspunten 80.000 woningen

- ***130%*** is beleid waarbij rekening wordt gehouden met planuitval
- ***Regio en Zwolle zijn uitgedaagd*** om positie in te nemen in NL: 'wat dragen wij bij aan landelijke tekort'?

Doorkijk perspectieven fase 2

Lessen trekken uit ontwerpend onderzoek

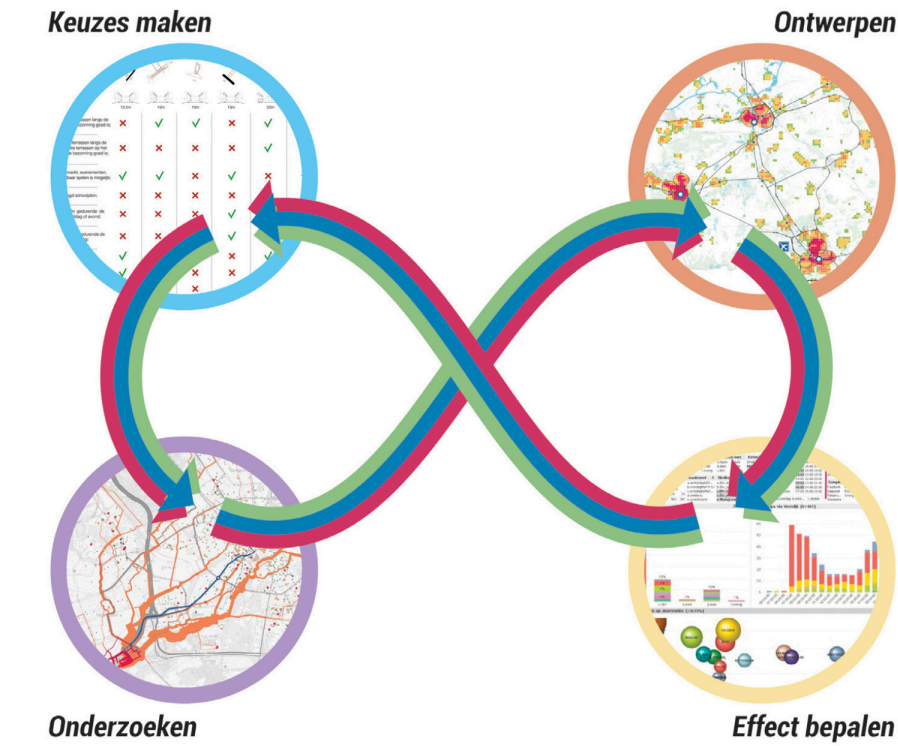

Toelichting

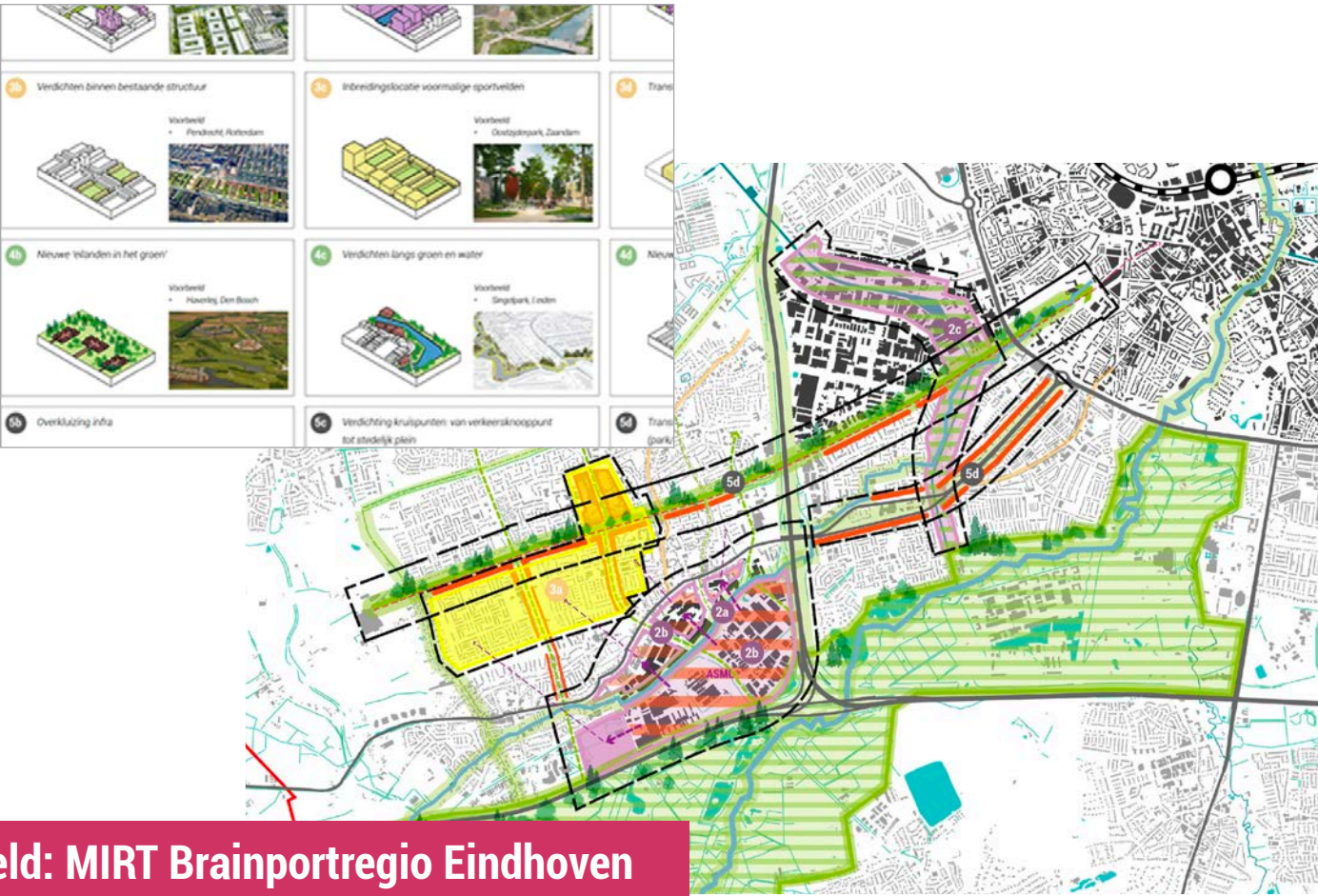
Ontwerpend Onderzoek is in eerste instantie een middel om – samen – te leren en te testen. Wij vragen door en zoeken verder totdat we de kern te pakken hebben.

Voorbeeld is het MIRT Onderzoek Brainport: een visie voor de schaa sprong van het Stedelijk Gebied Eindhoven (de Woondeal gaat uit van 62.000 extra woningen). Om de opties in beeld te krijgen en goed af te wegen is het nodig om gebiedsgericht en multimodaal naar de gehele opgave voor ruimte, economie en bereikbaarheid van de (brede) regio te kijken.

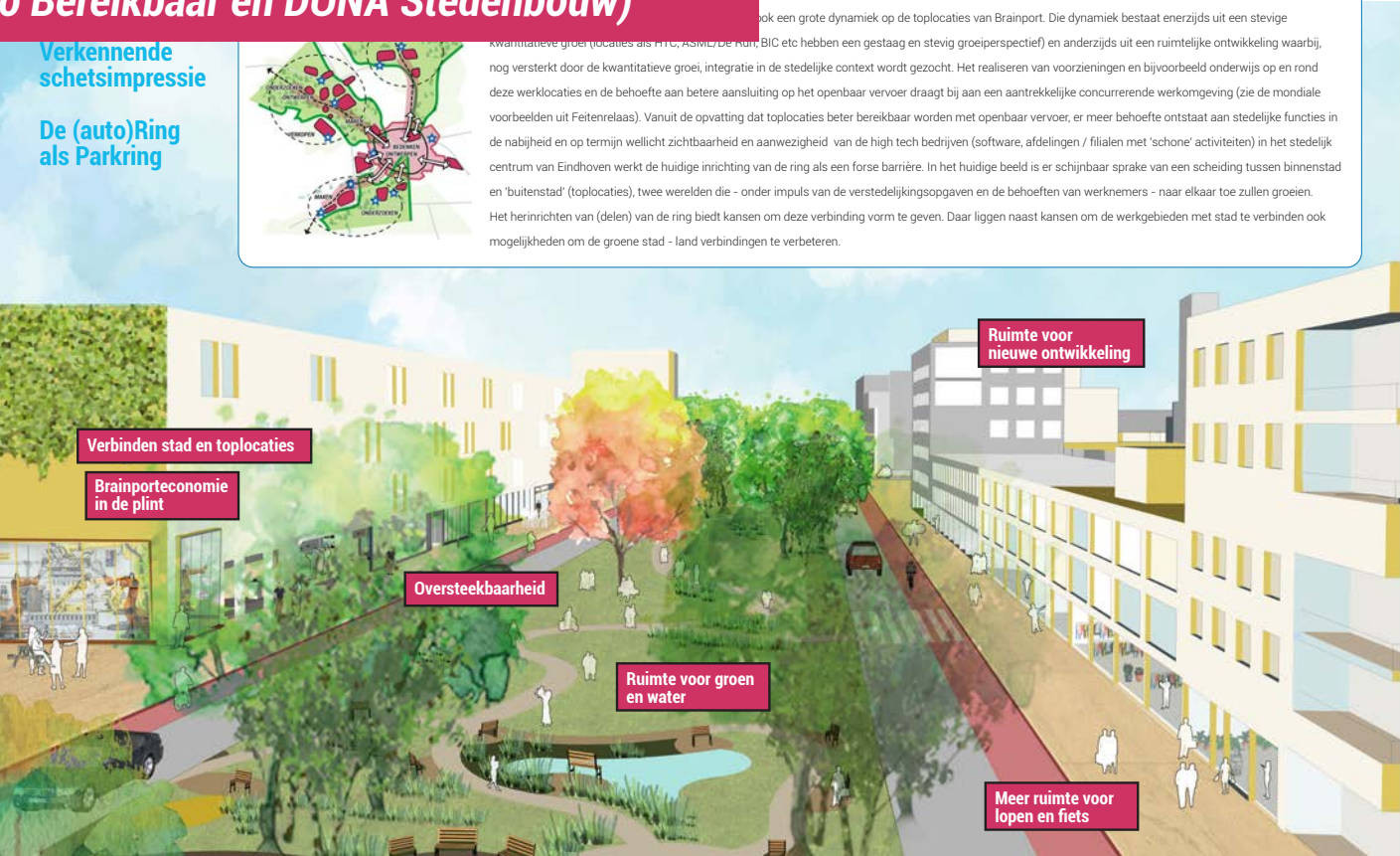
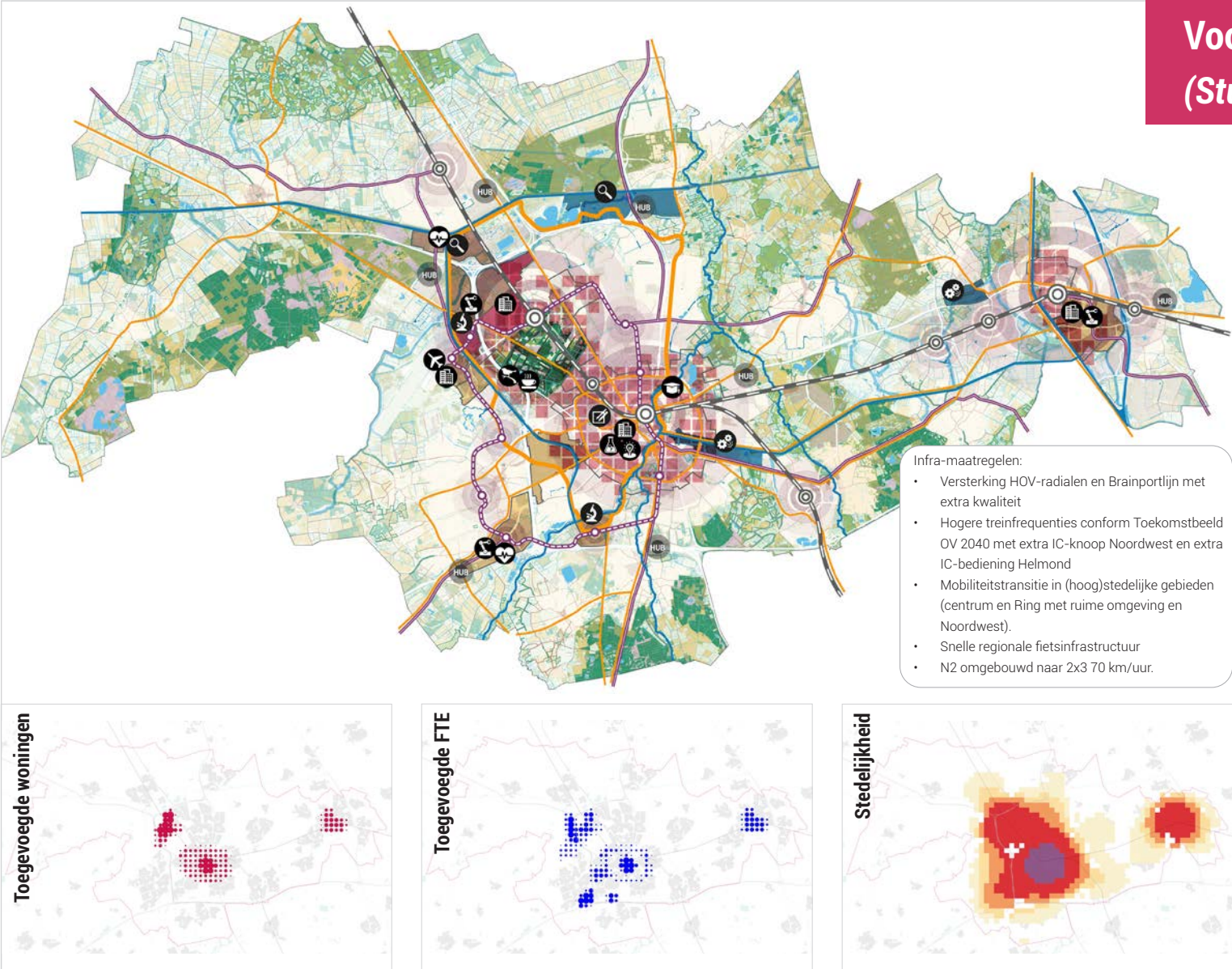
Het onderzoek heeft geleid tot een gedeelde perceptie tussen Rijk en regio over de urgentie, aard, omvang, onderbouwing en aanpak van de samenhangende opgaven op het gebied van verstedelijking en bereikbaarheid.

Niet bedoeld om een voorkeur te kiezen, wel om lessen uit te trekken.

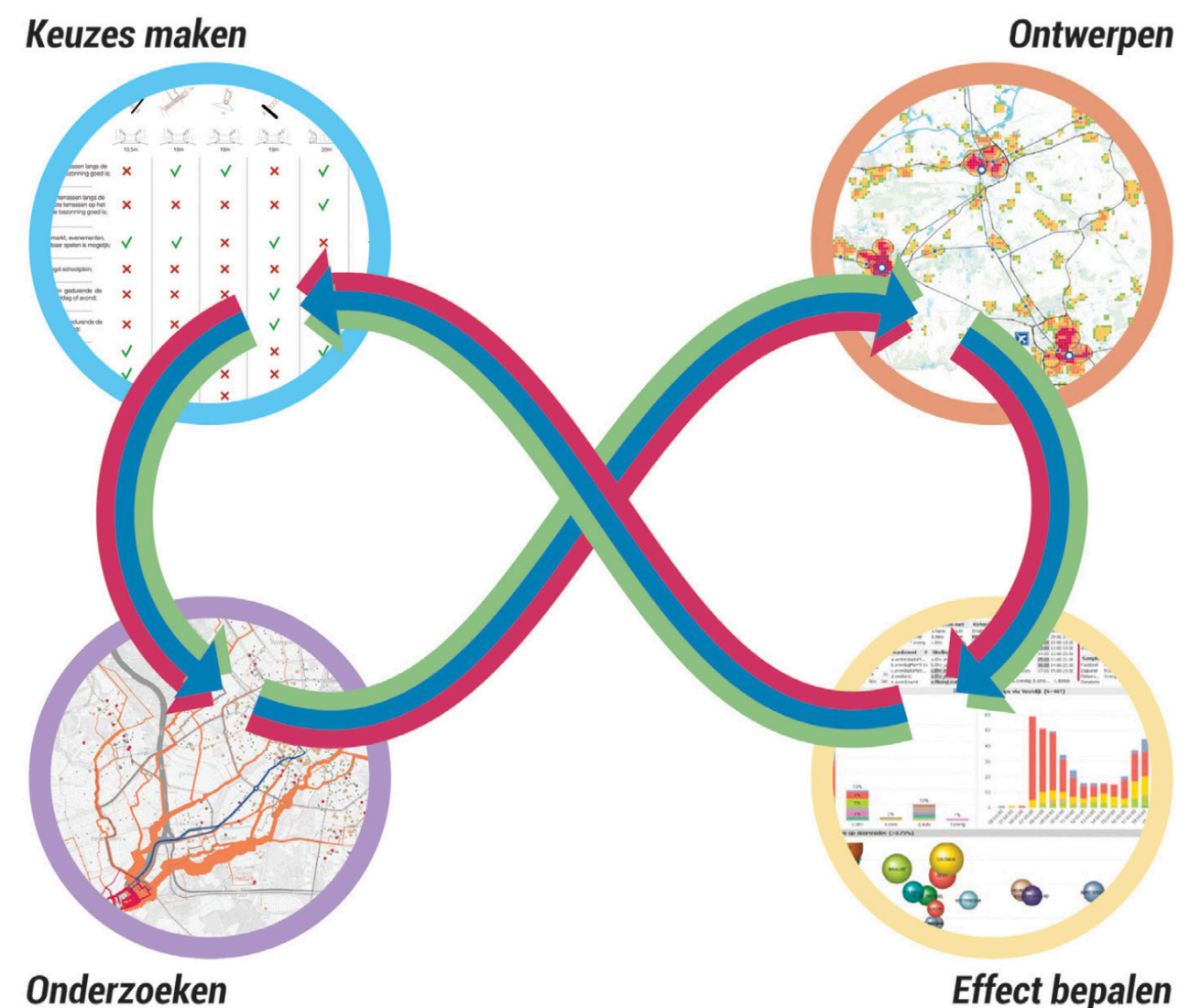
Voorbeeld: MIRT Brainportregio Eindhoven (Studio Bereikbaar en DONA Stedenbouw)

Toelichting

De hiernaast benoemde cruciale vragen vormen het startpunt voor het Ontwerpend Onderzoek in de volgende fase.

Cruciale vragen

binnen het ontwerpend onderzoek

- Wat betekent divers en aantrekkelijk bouwen in Zwolse (landschappelijke) context?
- Hoe ziet het vernieuwende, streekeigen woon- en werklandschap met gecombineerde functies er uit wanneer de kansen worden benut van de energietransitie en de klimaatopgave, in het bijzonder de wateropgave, in de verstedelijkingstrategie?
- Hoe groot is de opgave van de kernen (laadvermogen versus behoud van kwaliteiten)?
- Welke uitdagingen liggen er voor de logistiek en de stedelijke distributie in relatie tot de verstedelijkingsstrategie en verdichting?
- Wat is de fysieke ruimtebehoefte die past bij een sterke (Zwolse) stedelijke economie? Hoe en waar dit te organiseren?
- Waar zit onderbenutte bereikbaarheid in het huidige of toekomstige mobiliteitsstelsel; op welke goed bereikbare plekken kunnen we nog bouwen?
- Welke mobiliteitsmaatregelen passen bij welk verstedelijkingsprogramma en wat is er aan ruimtelijk programma nodig om een mobiliteitstransitie waar te maken?

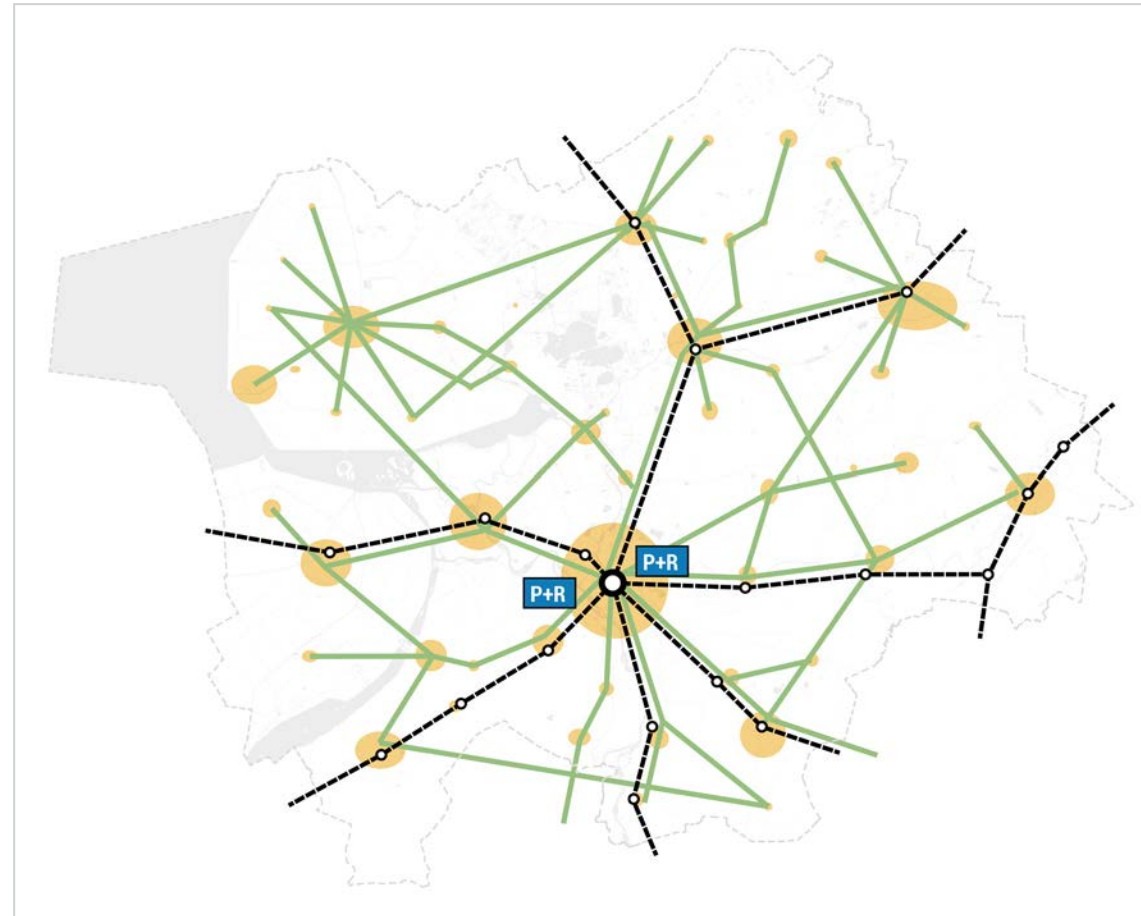

Toelichting

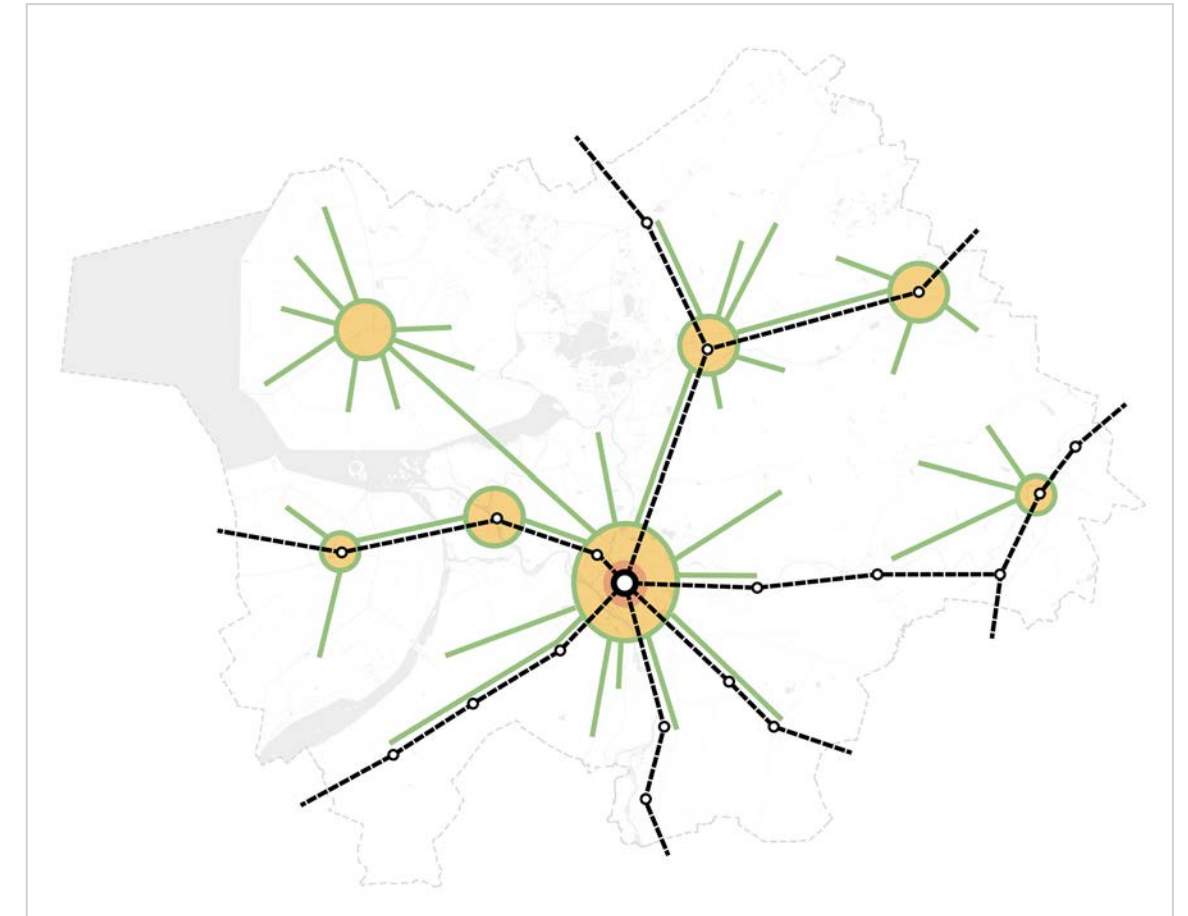
Op basis van de bevindingen uit de analysefase, de doelstellingen en de cruciale vragen zijn een viertal ontwikkelperspectieven bepaald.

Deze vormen het startpunt voor de vervolgfase en worden in de komende 4 pagina's verder toegelicht.

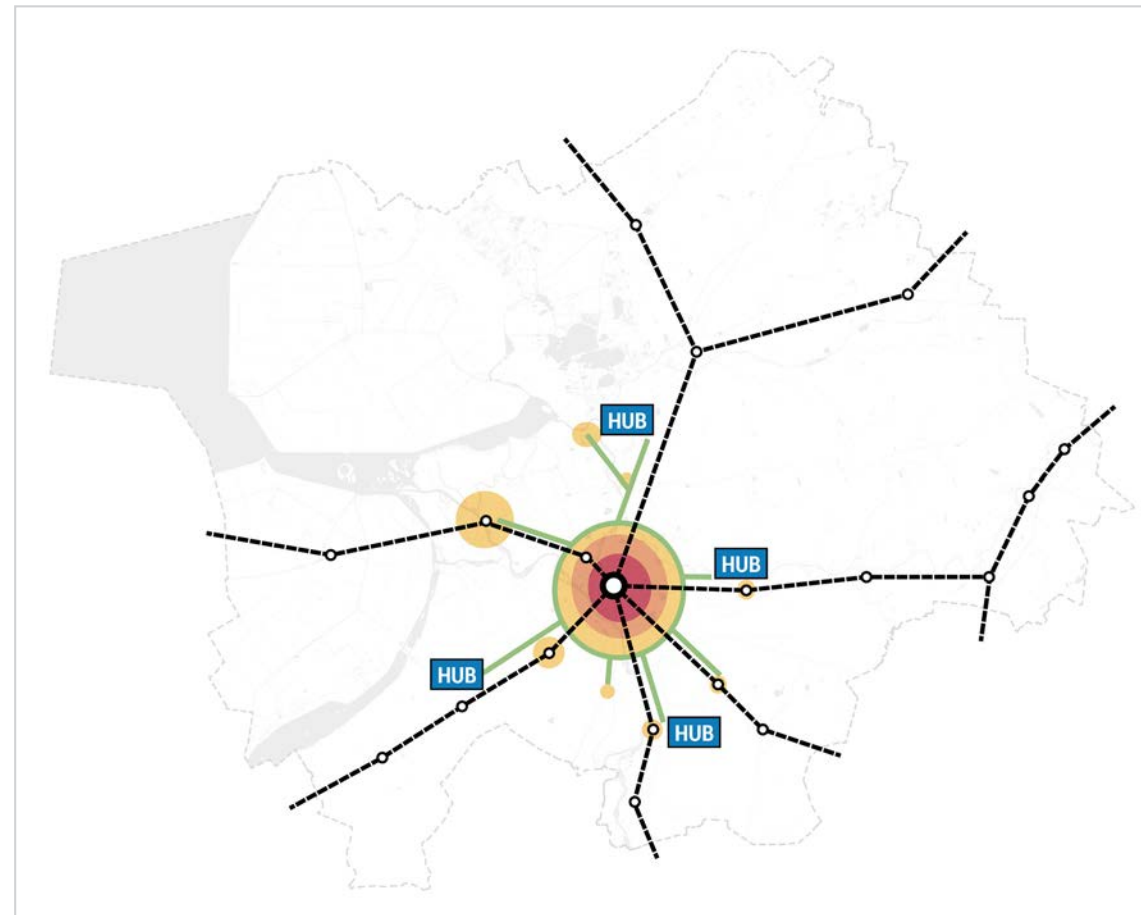
Eerste aanzet: 4 perspectieven

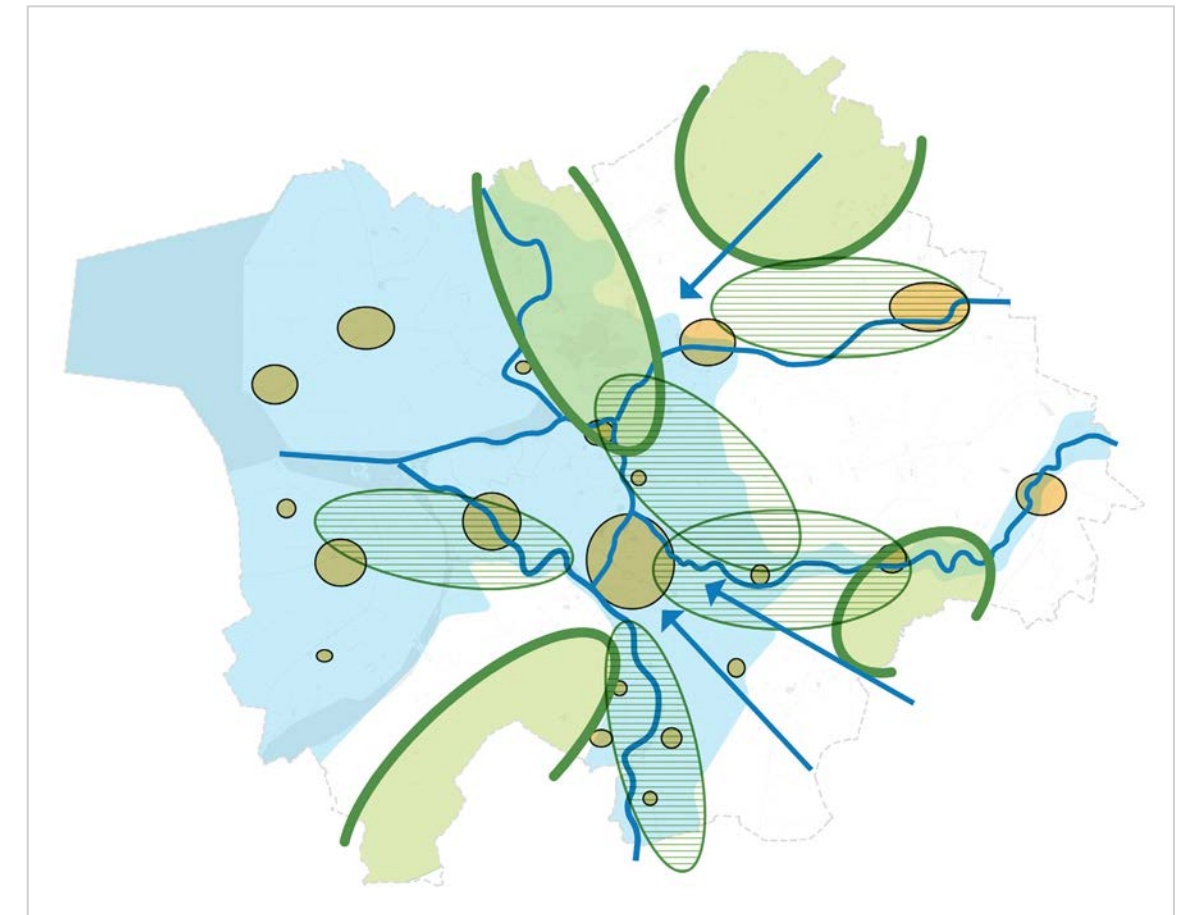
Vitale en duurzame kernen

Kacht van het netwerk

Centrale stad Zwolle

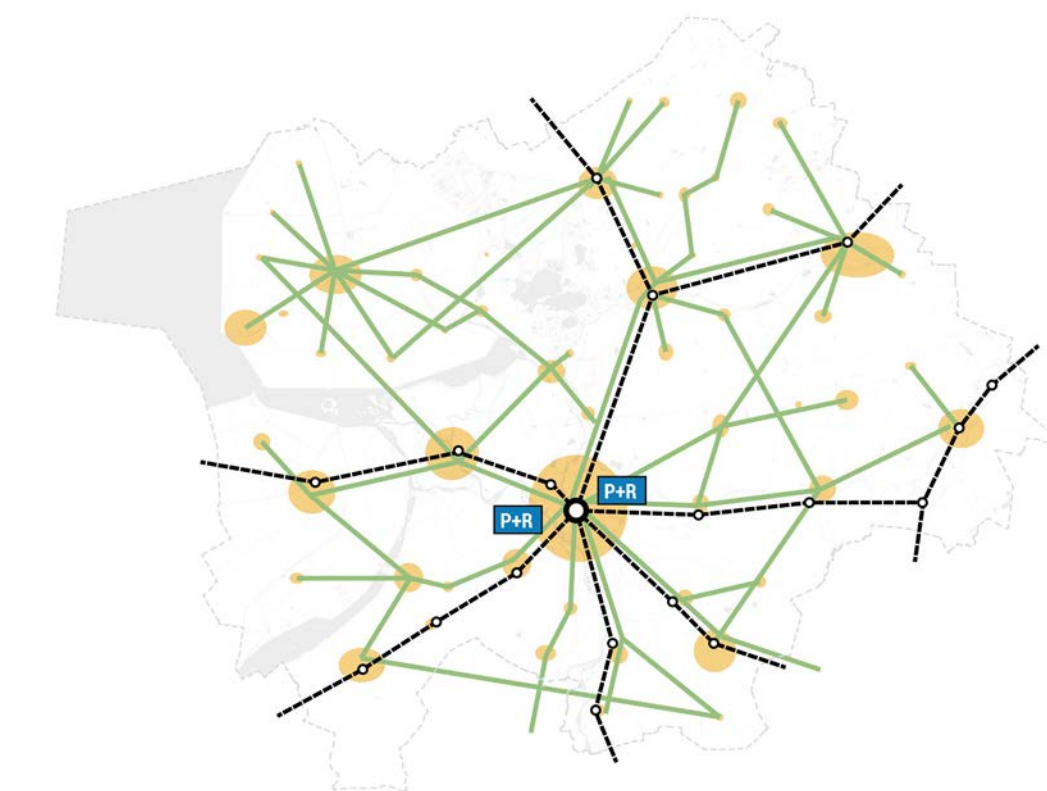
Klimaatregio

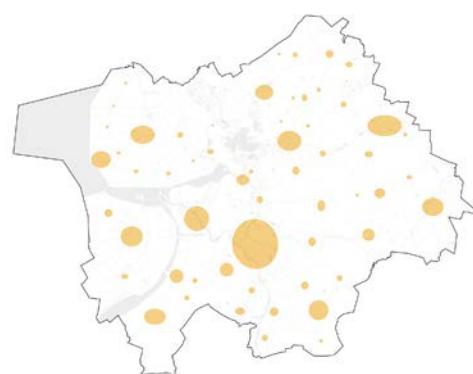
Toelichting

In het perspectief "Vitale en duurzame kernen" is de inzet om alle kernen te laten profiteren van de groei. Zo kunnen ook in kleinere kernen transformatieopgaven en verdichtingsopgaven bijdragen aan de veranderende woningmarkt (meer kleine huishoudens, verouderende bevolking) en klimaat- en energieopgaven (transformatie van buurten betekent een hefboom voor de kansen voor verduurzaming).

Werkgelegenheid wordt gestimuleerd in de kernen en daar buiten (bedrijventerreinen). Het leidt tot een veelheid aan oriëntatie en kras bewegingen door de hele regio. Zwolle is als centrale stad dominant voor de regionale voorzieningen.

Scope: gehele regio

perspectief: Vitale en duurzame kernen

Onderzoeksvraag: Hoe ruimtelijk programma in te zetten zodat maatschappelijke opgaven in de (dorps)kernen duurzaam tegemoet kunnen worden getreden zonder daarbij de karakteristiek en identiteit van de dorpskernen aan te tasten?

Wonen

- Elke kern bouwt voor zijn eigen groei

Mobiliteit

- Huidig OV – systeem met P+R rond Zwolle

- Inzetten op sprintersysteem als basis voor OV

Mobiliteit

- Inzetten op regionaal fietsnetwerk

- Beperken (doorgaand) autoverkeer in stadscentrum Zwolle

Economie

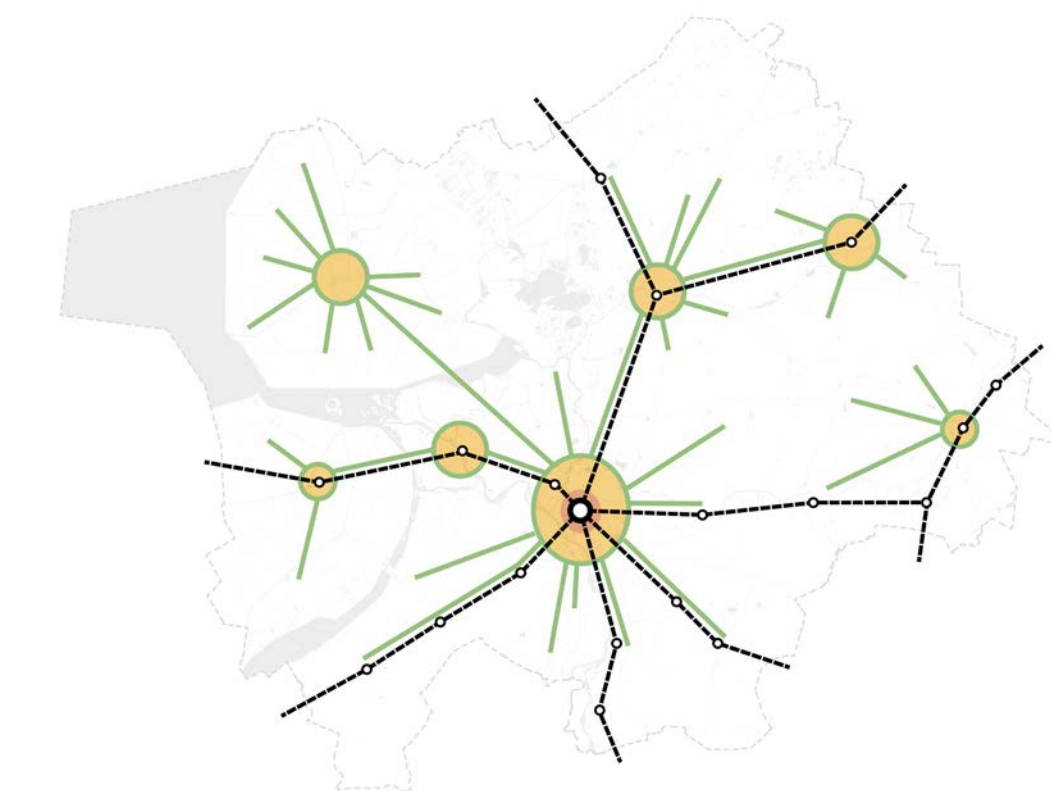

- MKB – bedrijvigheid in de regio wordt verder ontwikkeld mogelijk in combinatie met een innovatiecluster in Zwolle

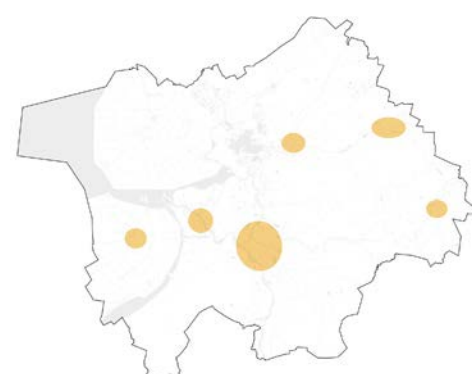

In dit perspectief wordt gestreefd naar een zo goed mogelijk functioneren van het regionale netwerk. Op het versterken van de positionering van de verschillende steden en dorpen in de regio zelf – de agglomeratiekracht van de regio versterken.

Onder andere Zwolle, Meppel, Kampen (etc.) zijn forse kernen met ieder een eigen economisch profiel maar ook specifieke opgave als het gaat om aantrekkelijkheid. De vraag is hoe deze kernen toekomstvast kunnen worden versterkt zodat ze ieder een centrale rol kunnen spelen in het Daily Urban System.

Scope: Zwolle, Meppel, Kampen, maar misschien ook Dronten, Hoogeveen en Hardenberg

perspectief: Kracht van het netwerk

Onderzoeksvraag: Wat is er aan ruimtelijk programma (mobiliteit, wonen en bedrijven) nodig om de grote kernen binnen de Regio Zwolle toekomstvast en duurzaam te laten functioneren als centrumkernen voor het omliggende gebied?

Wonen

- Concentratie rondom een aantal stedelijke kernen

Mobiliteit

- HOV-netwerk tussen de netwerksteden

- Versterken IC verbindingen tussen de netwerksteden

Mobiliteit

- Inzetten op regionaal fietsnetwerk

- Beperken (doorgaand) autoverkeer in stadscentrum Zwolle

Economie

- Er ontstaan clusters van bedrijvigheid op een aantal plekken in de regio

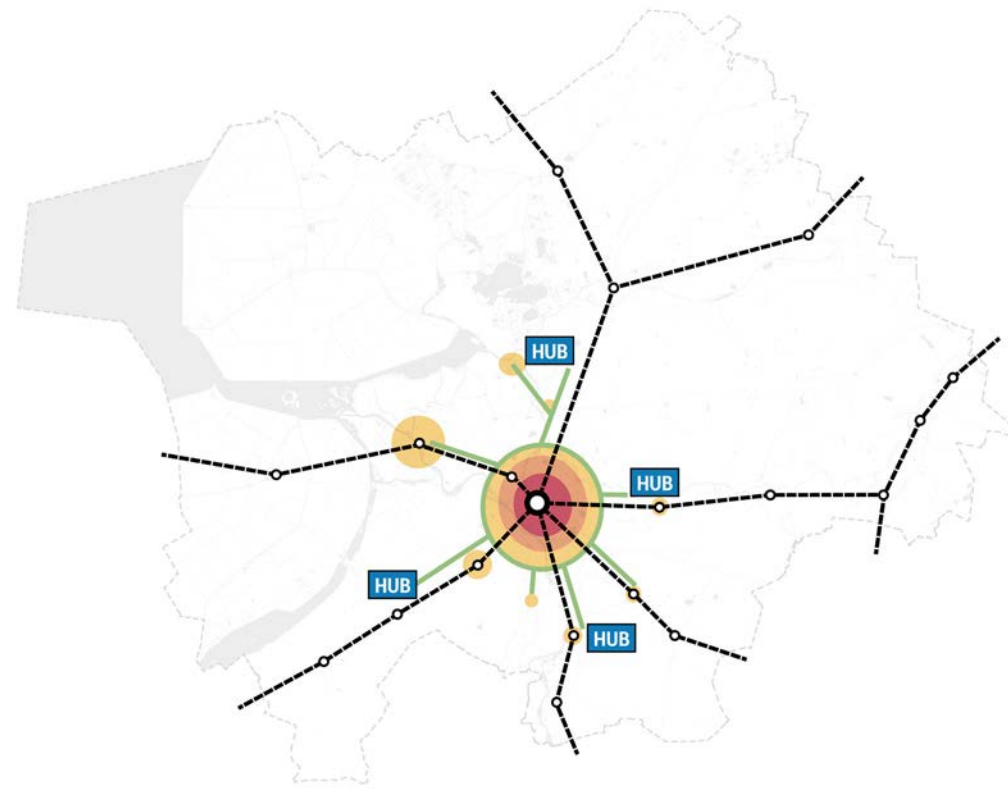
Toelichting

In dit perspectief streven naar het maximaal benutten van de kansen om Zwolle onderdeel te maken van het Stedelijk Netwerk Nederland. In dat netwerk worden kwalitatieve stedelijke agglomeraties verbonden door goede infrastructuur.

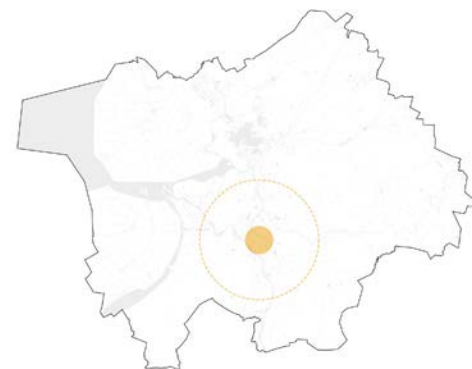
De koppeling van verdichten van stedelijk gebied en goede bereikbaarheid van andere stedelijke agglomeraties (voor de regio Zwolle liggen die dus buiten de regio). Hoe doen we dat in de regio Zwolle op een manier die past bij de identiteit en kwaliteit van de stad en regio?

perspectief: Centrale stad Zwolle

Onderzoeksvraag: Hoeveel programma heb je in Zwolle nodig om zo ver op te schuiven in stedelijkheid dat een mobiliteitstransitie realistisch wordt?

Scope: Zwolle en een cirkel op 15 km afstand (e-bike)

Wonen

- Zwolle verdicht tot een hoogstedelijk milieu rondom de binnenstad – spoorzone met lagere dichtheden in de wijken er omheen

- Op e-bike afstand rondom Zwolle landelijk wonen

Mobiliteit

- Mobiliteitshubs met HOV in Groot Zwolle

Mobiliteit

- Versterken IC verbindingen met REOS gebieden

- Zwolle autoluwe stad

Economie

- Zwolle ontwikkelt een sterke creatieve / kenniseconomie rondom de spoorzone

Toelichting

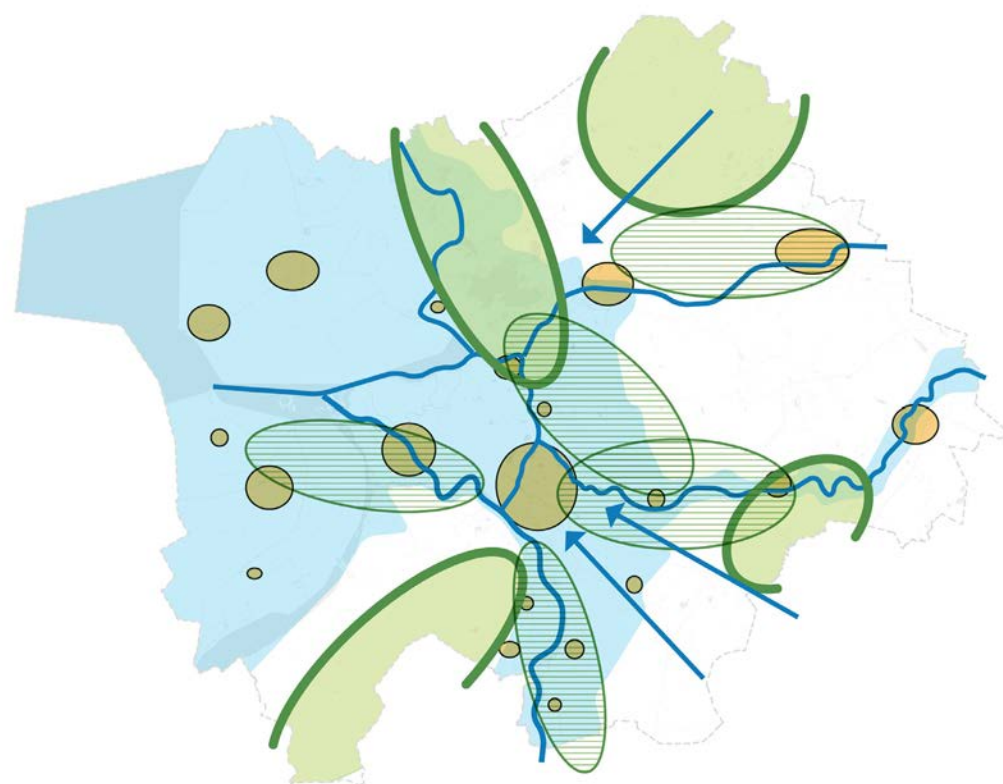
In dit perspectief is het onderliggende landschap in combinatie met het versterken van het watersysteem doorslaggevend voor de locatiekeuze van stedelijke ontwikkeling.

Dit betekent dat we op zoek gaan naar de beste locaties voor stedelijke ontwikkeling, dat risico's worden geminimaliseerd en weerbaarheid gemaximaliseerd.

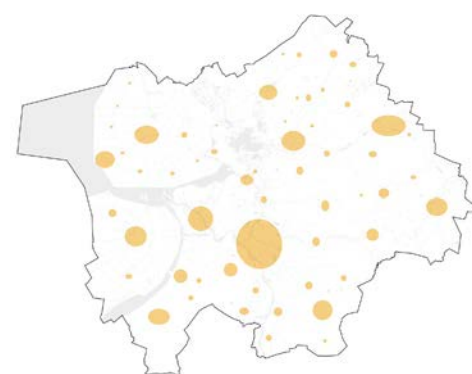
Verstedelijking en klimaat gaan hierin goed samen, waarbij we accepteren dat verstedelijking niet overal en niet op dezelfde schaal kan plaatsvinden. Dit levert een nieuw verdienmodel en toekomstperspectief (nieuwe landschap NL) als demodelta van NL/Europa/wereld op.

perspectief: Klimaatregio

Onderzoeksvraag: Bouwen in symbiose met het landschap. Wat is de ideale verstedelijkingsvorm als we de landschappelijke ondergrond als basis nemen – ook met het oog op de klimaat- en wateropgave die eraan komt?

Scope: gehele regio

Wonen

- Waterrobuust ontwikkelen en bouwen

- Wonen met water

- Wadi's in hooggelegen gebied dragen bij aan tegengaan wateroverlast en tegengaan van verdroging

Mobiliteit

- Inzet ondergrondse ruimte als waterberging

- Infrastructuur als waterkering of voor compartimentering

Economie

- Bestand tegen hoogwater

DONASTEDENBOUW